

244

ՄԻՈՆ

Մ. ՅԱԿՈԲՅԱՆԻ ՎԱՆԻ ՃԱՅՈՑ ՑԵՐՈՒՍԱԴԷՄ

«سیون» مجله ارمنیة شهریه ، دینیة ، ادبیة ، ثقافیة ، اللغة والبیان .
"SION" an Armenian Monthly of Religion, Literature and Philology

ԲՈՎԱՆԳԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

երես

— Հայ դպրոցը եւ անոր դերը

Ա. Գ.

177

ԿՐՐՆԱԿԱՆ

— Յղացուած եւ շղործադրուած մեղքեր

Գէորգ Ս. ՃԻՆԻՎԻՋԵԱՆ

181

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ

— Զոհւի սպասում...

ՀՄԱՅԵԱԿ ԳՐԱՆԵԱՆ

183

— Բարեկամի արցունքը

» »

183

— Ո՛վ մահ

Գ. ՃԱՐՏԱՐ

184

— Ծառն ու մարդը

» »

184

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

— Յիշատակարանք Եսայի Նշեցույ Քերա-
կանութեան

Ն. ԵՊՍ. ԾՈՎԱԿԱՆ

185

— Ֆիլասելիոյ հայերէն ձեռագիրները

ԶԱԻԷՆ ՎՐԻ. ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

186

ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ

— Զարի եւ բարիի սուգաբանութիւնը

Թրգմ. ՆՈՒԱՐԻ ԵԱՂԼԵԱՆ

189

ԳՐԱԽՈՍԱԿԱՆ

— «Հաղբաս»

Ն. ԵՊՍ. ԾՈՎԱԿԱՆ

194

— «The Rupenides, Hethumides and Lusignans»

Ա. Գ.

195

Տարեկան Տեղեկագիր Ս. Թարգմանչաց
Երկրորդական վարժարանի

ԳԱՆԻԷԼ ԱԲՎ. ՇԱՄԼԵԱՆ

197

Տարեկան Տեղեկագիր Ամմանի Իւզպաւ-
եան - Կիւլպենկեան վարժարանի

ԱՆԱՀԻՏ ՈՍԿԵՐԻՋԵԱՆ

201

Տեղեկագիր Երուսաղեմի Կիւլպենկեան Մասնադպրոցի

ՍԱՀԱԿ ԳԱԼԱՅԵԱՆ

206

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

— Եկեղեցական - Բեմական

207

— Պատշոնական

207

ՍԻՈՆ - ի Տարեկան Բաժնեգիրքն է,
բոլոր երկիրներու համար, Անգլ. Շիլին 20

Redaction of the Armenian Monthly SION
Armenian Patriarchate,
P. O. B. 4001
Old City - Jerusalem (Jordan)

—≡ Ս Ի Ո Ն ≡—

Լ.Ը. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1964

Յուլիս

Թիւ 7

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԸ ԵՒ ԱՆՈՐ ԴԵՐԸ

Բ.

Յատկանշական է որ Գրերու Գիւտին և Աստուածաշունչի թարգմանութեան օրերուն, Ս. Սահակ և Ս. Մեսրոպ իրենց համար առաջնահերթ խնդիր կը նկատէին դպրոցներու կազմակերպումը և ուսման տարածումը: Ասիկա, ուսման հանգէպ մեր ժողովուրդին ունեցած բնածին սիրոյն մէկ արտայայտութիւնը ըլլալով հանգերձ, շատ աւելի զործնական և հիմնական նպատակ մը կը հետապնդէր — լեզուի ուսուցման շնորհիւ հասկնալի դարձնել Աստուածաշունչն ու Պատարագը, և կրօնքին շուրջ համախմբել տակաւին անջատողական նախնական հակումներ ունեցող և օտար քաղաքակրթութիւններու ազդեցութեան տակ ինկած Հայութիւնը:

Սահակ - Մեսրոպեան այդ օրերէն սկսեալ, Հայ Դպրոցին դերը և առաքելութիւնը այս է եղած. — ծառայել որպէս մեր ցեղի միասնականութեան ու ինքնապահպանման վառ օճախ: Նման սահմանում մը ճիշդ է մանաւանդ այսօր, արտասահմանի մեր պանդխտութեան մէջ, երբ, բանաստեղծին բացատրութեամբ վերածուելէ ետք «փոշի ազգ»ի մը, ամէն ջանք ի գործ կը դնենք հեռացնելու համար մեզմէ մութ և տխուր ճակատագիր մը: Սակայն ժամանակն է որ ինքնապահպանման այս ճիգը համակարգուի և կազմակերպ վիճակ մը ստանայ, որպէսզի արդիւնքը ըլլայ աւելի փայլուն և յուսալի:

Արտասահմանի մէջ մօտ կէս դարու կրթական մեր կեանքին ընդհանուր պատկերը առհասարակ խրախուսիչ ըլլալով հանգերձ, երևան կը բերէ ուշադրութեան և նկատառման յանձնուելիք կարգ մը երևոյթներ, որոնց բարձումը լուազոյն արդիւնքի մը նախապայմանն է:

Իրողութիւն է որ մեր ազգային վարժարաններն ու երկրորդական կրթարանները միշտ տառապած են պատրաստուած և որակաւոր ուսուցիչներու պակասէն: Ասիկա զլխաւոր պատճառն է մեր դպրոցներէն ներս տոկոսյ Բերիներուն, որովհետեւ միայն բարի կամեցողութիւնն ու ազգասիրութիւնը բւա-

բար չե՛ն դաստիարակչական յաջող և արդիւնաւոր աշխատանք տանելու: Նուիրում, զոհողութեան անսպառ ոգի, համբերութիւն և նիւթական ամենէն ծանր պայմաններուն տակ ապրելու համակերպութիւն եղած են և ե՛ն Հայ ուսուցչին յատկանիշները. նկարագրի և խառնուածքի զիժներ՝ որո՛նց միայն պարտական են հասակ առած քանի մը սերունդներ իրենց կրթութիւնն ու հայեցի դաստիարակութիւնը: Սակայն այս յատկանիշներէն դուրս, Հայ ուսուցչին յաճախ կը պակսի մասնագիտական ու խորունկ իւրացում՝ իր դասաւանդած նիւթին:

Մասնաւորաբար հայագիտական նիւթերու, այսինքն՝ Հայքէն լեզուի (աշխարհաբար և զրաբար), Եկեղեցիի և Ազգային Պատմութեան, Հայաստանի Աշխարհագրութեան, ինչպէս նաև Հայ Մշակույթի զանազան ճիւղերուն ուսուցումը պէտք է դրուի գիտական լուրջ հիմերու վրայ: Իսկ նման պահանջք մը իրադրոժելու համար անհրաժեշտ է ունենալ պատրաստուած ուսուցանողներ, անձեր՝ որոնք նախ ըլլան կարող մանկավարժներ, և ապա, լեզուաբանական, պատմաբանական կամ արուեստի ճիւղերուն մէջ մասնագիտանալէ ետք՝ իրենց գիտութիւնը բաշխեն աշակերտներուն, հաւատաւոր նուիրումով և ինքնամատոյց զոհաբերութեամբ: Այս ձևով է միայն որ Հայ ուսուցիչներու անսպառ կենսութեան կարելի պիտի ըլլայ ուղղել դէպի շինիչ և արդիւնաւոր աշխատանք:

Այս ուղղութեամբ, ամենագումելի ձեռնարկ մըն է Հ. Բ. Ը. Միութեան կազմակերպութեամբ Պէյրութի «Ներուանդ Հիւսիսեան Հայագիտական Ուսման» Հիմնարկը, որ կը բացուի յառաջիկայ 1964-1965 տարեշրջանի վերամուտին. ձեռնարկ մը՝ որ սկիզբ մըն է ամենակարեւոր և ընդարձակ զործի մը: Նոյն ձևով, Հայ ուսուցիչներու մասնակցութիւնը Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան նախաձեռնութեամբ Անգլիոյ մէջ և այլուր կազմակերպուած ամառնային մանկավարժական դասընթացքներու՝ մեծապէս օգտակար է և խրախուսիչ:

Յարգ Սփիւռքի մեր կեանքին մէջ նիւթական պայմանները չէին ներքոր ուսուցչութեան թեկնածու անձեր համալսարանական բարձրագոյն ուսման մը արժանանային, ո՛չ ալ Հայ դպրոցները առհասարակ ի վիճակի էին համալսարանաւարտ ուսուցիչներ պահելու և վարձատրելու: Սակայն այժմ, երբ մէկ կողմէ բազմաթիւ կրթաթոշակներու շնորհիւ համալսարանը մատչելի է բոլորին, և միւս կողմէ ալ՝ բարեզործական զանազան հաստատութիւններու յատկացումներով և օժանդակութիւններով դպրոցներու նիւթական վիճակը բարելաւուած, ժամանակն է, կը խորհինք, որ մեր վարժարանները ունենան համալսարանաւարտ ուսուցիչներու անձնակազմեր: Ասոնք են որ մեր կրթական օճախներէն ներս պիտի բերեն նորարարութեան թարմացնող շունչը, այն՝ ինչ որ լաւագոյնն է արդի մանկավարժութեան մէջ, միաժամանակ իրենց ոգին, ըմբռնումներն ու նպատակները հիմնաւորելով ազգային մտահոգութիւններու խորքի մը վրայ: Միայն այս նոր աւիշն է որ պիտի կարենայ զարնանային չքեղ ծաղկում մը տալ մեր դպրոցներուն. միայն այս միջոցաւ կարելի է ճիշդ և լաւագոյն պատասխան մը տալ մեր կրթական կեանքէն ներս զոյութիւն ունեցող զանազան խնդիրներու, տարբեր միջոցառումները ըլլալով միայն մասնակի և ո՛չ-տեւական:

Սակայն, ինչպէս որ անցեալին մէջ առանց զրաւոր լեզուի Աստուածաշունչի ուսուցումը ամբողջական և արդիւնաւոր չէր, նոյն ձևով ալ մասնագէտ ուսուցիչներու աշխատանքը ի զուր վատնուած պիտի ըլլայ, եթէ վարժարաններէն ներս զործածութեան դրուած չըլլան ամենայնաւոր դասազիրքեր: Դասազիրքը ուսուցման զործիքն է, այսինքն կրթութեան ամենէն կարևոր տարրերէն մին: Առանց անոր՝ ուսուցչին ջանքերը ի զուր են, որովհետև ուսուցիչը չի սորվեցներ, այլ սորվելու եղանակները ցոյց կու տայ, ձգելով որ աշակերտը ինք անձամբ դասազիրքը ուսումնասիրէ և անկէ առնէ անհրաժեշտը:

Վերջին տասնամեակին մանաւանդ, դասազիրքերու ամբողջ շարքեր հրատարակուեցան արտասահմանի, զլիաւորաբար Միջին Արևելքի մէջ, որոնք որոշ չափով կը զոհացնեն մեր դպրոցներու պահանջները: Սակայն դժբախտաբար այս մարզին մէջ ևս կը պակսի համակարգուած աշխատանք մը. այնպէս որ, զարմանալի չէ վարժարանի մը մէջ յաճախ հանդիպիլ միևնույն նիւթին համար զործածուող քանի մը տեսակ դասազիրքերու: Ասիկա պատճառ է որ դասաւանդութիւնները կազմուած, աշակերտներու մտքին մէջ անորոշութիւններ ստեղծուին և դասաւանդուած նիւթը չսիրուի, ու հետևաբար՝ չիւրացուի:

Ինչ որ անհրաժեշտ է՝ կրթական լայն փորձառութեամբ և հմտութեամբ անձերէ բաղկացած մարմնի մը ստեղծումն է ապահովաբար. մարմին մը՝ որ արտասահմանեան երկիրներու պայմաններն ու հայկական դպրոցներու ուսումնական մակարդակները և ծրագիրները մանրագնին քննութենէ անցընելէ յետոյ, կարենայ պահանջները զիտնալ և ըստ այնմ դասազիրքերու պատրաստութեան համար պաշտօն յանձնել յարմարագոյն մանկավարժներու:

Նիւթական բարեկեցութեան այս օրերուն, երբ մեր կեանքը ընդհանուր առմամբ կանոնաւոր հունի մը մէջ մտած է, դժուար պէտք չէ ըլլայ նման մեծ, սակայն անհրաժեշտ զործի մը ձեռնարկելը: Այն ժողովուրդը որ ծանր և տառապալից շրջաններու իսկ կրնար իր դպրոցն ու եկեղեցին վառ պահել, նոյնը կրնայ ընել մանաւանդ այսօր, երբ ամենէն աւելի պէտք ունինք աշակրթեան, զօհաբեր նուիրումի և քրտնաջան աշխատանքի: Համազգային ճիւղով պէտք է ստեղծուին պայմաններ՝ որոնցմով կարելի ըլլայ տալել և մեր մանուկներուն յանձնել անհրաժեշտ գիտելիքներով և միաժամանակ ներկայացնելու հաճելի ձևով և մանկավարժական խնամքով պատրաստուած դասազիրքեր: Այսպէս է որ արտասահմանի բոլոր Հայ դպրոցներուն մէջ Հայազիտական նիւթերու ուսուցումը պիտի համակարգուի:

Մեծ Եղեռնի Յիսնամեակը 1965ին այն կարևոր հանգրուանն է, որուն ընթացքին մեր ազգային դասն ու արդար պահանջները հետապնդելու աշխատանքները յառաջ տանելով հանդերձ, պէտք է զբաղինք մեր կեանքէն ներս զոյութիւն ունեցող զանազան հարցերու լուծման խնդրով: Իսկ Հայ Դպրոցը և անոր վիճակը մեզ յուզող և մտահոգող կարևորագոյն խնդիրներէն մին է:

Ծիշդ է որ Մեծ Եղեռնը հաւաւոր և արիւնոտ էլ մըն է. սակայն երբ զայն դնենք մեր ցեղի հազարաւոր տարիներու պատմութեան *perspective*ին, պարզ և յստակ կը դառնայ այն առաքելութիւնը, այն ճամբան՝ որ իւրաքանչիւր Հայունը պէտք է ըլլայ Սփիւռքի մէջ — Դէպի Պալատեան թերակղզի,

Լեհաստան, մինչև Հնդկաստան և այլուր կատարուած Հայ հին գաղթականութիւններուն տխուր ճակատագիրը նկատի չունենալով՝ դիմանալ որպէս Հայ հաւաքականութիւն, պահել ազգային դիմագիծ ու նկարագիր, ապրիլ միակամ ու համերաշխ:

Բայց այս բոլորը կ'ըլլան շնորհիւ միայն Հայ եկեղեցիին և Դպրոցին, մեր մութ պատմութեան հրեղէն զոյգ և անբաժանելի սիւններուն, որոնք առաջնորդեցին մեզ փոթորիկներու և սարսափներու ընդմէջէն, ինչպէս այդ ըրեր էին աւելի խաղաղ և պայծառ օրերուն:

Եթէ անցեալը յարացոյց մըն է, մեր դարու որ պատմութիւնը լաւագոյն ուղեցոյցը պէտք է դառնայ մեզի համար. հո՛ն է սր, բազում պարագաներու, իրենց կոշումին հաւատարիմ զոյգ այս հաստատութիւնները մեր ազգային կեանքի ղեկավարումն ու ապահով գնացքը իրենց ձեռքերուն մէջ կ'առնեն և ամենէն մօտայ պահերու իսկ կը բարձրացնեն յոյսի և լոյսի ջահը: Հազրատներն ու Սահանքները, Հայաստանի մէկ ծայրէն միւսը ցրուած մեր անհամար վանքերը այս անսասան հաւատքին և առաքելութեան զիտակցութեան անմեղ վկաներն են:

Այսպէս ըրին Արշակունի մեր թագաւորութեան անփառունակ կործանումէն վերջ, այսպէս ըրին Մանգու-Թաթարական արշաւանքներու օրերուն, բայց մանաւանդ այսպէս ըրին վեց հարիւրէ աւելի տարիներու մեր գերութեան շրջանին, որուն ընթացքին եկեղեցին, և անոր հովանիին տակ ծաւարած զրպարոյցը, կրցան մեր պատմութեան հին այլ տոկուն նաւը բերել հասցնել մեր ժամանակներուն:

Եթէ իմաստութիւն է պահանջներու և թերիներու մասին զիտակցութիւնը, առաւել իմաստութիւն է այդ պահանջները իրականացնելու և թերիները բաւալու միջոցները գտնելն ու զանոնք զործադրութեան գնելը: Ժամանակ է այլեւս — եթէ նոյնիսկ անցած չէ —, որ մեր բազմաթիւ կարիքներուն լուծման աշխատանքին առնչութեամբ սկսինք դրական և շինիչ քայլեր առնել, որպէսզի մեր նպատակակէտը կորսնցնելու վախին տակ չըլլանք նոյնիսկ փոքր պահ մը, որպէսզի միշտ ապրինք մեր առաքելութեան խորունկ զիտակցութեամբ:

Անհրաժեշտ ու նախապայման է որ համախմբուինք մեր ժողովուրդի գոյութեան և միասնականութեան խորհրդանշաններուն՝ Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցիին և Հայ Դպրոցին շուրջ՝ յանուն զալիք սերունդներուն, որոնցմէ վաղը պիտի բարձրանան մեր առաջնորդներն ու ղեկավարները, և որոնք իրենց կարգին պիտի ըլլան բարի մշակները այս տառապած ժողովուրդին, իրենց հայրերուն և նախահայրերուն օրինակով:

Ա. Կ.

ԿՐԾՆԱԿԱՆ

ՅՂԱՑՈՒԱԾ ԵՒ ԶԳՈՐԾԱԳՐՈՒԱԾ
ՄԵՂՔԵՐ

Մատթիոսի Աւետարանի Ե. — Է. գլուխները կը պարունակեն Քրիստոսի լերան քարոզը: Մեր Տիրոջ խօսած քարոզներէն ամենէն երկարն է ան, ուր քաղաքաւթեան կը դրուին Հին և Նոր Օրէնքները, և բացորոշ կերպով կը շեշտուին Հինին թերութիւններն ու Նորին առաւելութիւնները: Քրիստոս, անդրադառնալով ի մէջ աշխարհ մեղքի զաղափարին, թերի կը գտնէ այս մասին Հին Ուխտի բմբուրումը, որ մեղքը կը դատէր իր արտաքին երեւոյթէն լսկ ու զայն կը կշռէր անոր՝ ընկերութեան մէջ յառաջ բերած փնտրին համաձայն: Եւ օրինակ մը տուած ըլլալու համար՝ կ'աւելցնէ. «Լուարուք զի ասացաւ՝ մի՛ շնար. բայց ես ասեմ ձեզ, թէ ամենայն որ հայի ի կին մարդ՝ առ ի ցանկանալոյ նմա, անդէն շնացաւ ընդ նմա ի սրտի իւրում» (Ե. 27-28):

Անշուշտ թէ առաջին առթիւ տարօրինակ թուեցաւ առաքեալներուն ու Քրիստոսը չըջապատող ամբօխին, վերոյիշեալ յայտարարութիւնը մեր Տիրոջ, իսկ անոր գործադրութիւնը՝ խիստ դժուար: Սակայն զարմանալի է այս երեւոյթը, վասն զի անոնք չէին գտած տակաւին «անգին ազամանդը», որուն անպայմանօրէն տիրանալու տենչով մտադրուեալ, յօժարափոյթ հրաժարէին բոլոր աժան ու անցաւոր վայելքներէն աշխարհին: Անոնց հոգիները չէին բացուած հոգեւոր իրողութիւններէ ճառագայթող լոյսին, չէին մատչած հոգեւոր վայելքներու անսպառ քաղցրութեան, որպէսզի երանութիւնը չփնտռէին իրենց աշխարհիկ կիրքերուն ու մարտ ցանկութիւններուն գոհացումին մէջ:

Ճշմարիտ է թէ մեղքը իր յղացուած բոպէէն իսկ յանցանք մըն է, հոգ չէ թէ պայմանները արգելք հանդիսանան յղացուած չարիքին գործադրութեան, որուն

հետեանքով ընկերութեան խնայուին անհաճոյ կամ փնտաւեր հետեանքները անոր: Այդ խնայուածը կրնայ երբեմն ըլլալ կեանքը մարդերու, անոնց առողջութիւնն ու բարօրութիւնը: Կրնայ դիպուածը իր թիրախէն վրիպեցնել կանխամտածուած ոճի մը, կամ մինչև իսկ մարդկութիւնը ազատել համաշխարհային պատերազմի մը ճարակող հրդեհէն: Այնուամենայնիւ այդ ոչինչով կը նուազեցնէ յանցանքը ոճրային ծրագիրներ յղացող հրէշատիպ մարդուն կամ մարդերուն՝ յաջս անաչառ ու անկաշառ երկնաւոր Դատաւորին:

Մարդկային ընկերութեան մէջ, պատիժները կը հիմնուին ընդհանրապէս տեսական տուեալներու և առարկայական փաստերու վրայ: Դատաւորը գործադրութեան դրուելէ ետք է միայն որ իր աւերները կը սփռէ ընկերութեան մէջ, և պատկան իշխանութիւններու ուշադրութիւնը գրաւելով՝ անոնց կողմէ հետապնդման առարկայ կը դառնան զայն յղացողը կամ յղացողները ու կը դատապարտուին աշխատեալ պատիժներով: Հոգիներու աշխարհէն ներս սակայն տարբեր է պարագան: Մեղքը իր աւերը կը գործէ զայն յղացողին հոգիին մէջ անոր յղացման իսկ բոպէէն: Ու մեր հոգիներու գաղտնախորհուրդ ծալքերուն թափանցելու կարողութեամբ, մեր երկնաւոր Հայրը, իշխանը մեր հոգիներուն, բնական է որ դատապարտէ նորածին մեղքը, առանց նիւթական աշխարհի մէջ անկէ յառաջ գալիք փնտրները նկատի առնելու:

Որեւէ երկրի մէջ երբ քաղաքական իշխանութիւններ պետական հարուած ծրագրող անհատ մը կամ անհատներ ձերբակալեն, զանոնք կը դատեն Օրէնքին առջև իբրեւ պետութեան դաւաճաններ, առանց երբեք նկատի առնելու թէ անոնց յղացած ծրագիրը գործադրութեան դրուած է թէ ոչ:

Մեղքը հիւանդութիւնն է հոգիին: Հիւանդութիւններ կան՝ որոնք մինչև որոշ չըջան մը զուրկ են արտաքին նշաններէ: Այդ չի նշանակեր թէ զանոնք կրողը առողջ է մարմնով: Ընդհակառակն, իրենց ախտին ծածուկ հանգամանքին իսկ պատճառաւ, անոնք աւելի կը նպաստեն հի-

ւանդութեան արագօրէն զարգացման ու բարդացման, ինչպէս նաեւ ուրիշներուն նոյն այդ ախտէն վարակուելուն: Նոյնն է պարագան ծածուկ մեղքերուն: Քանի-ներու հոգիներէն ներս որջացած են մանրէները ահեկի ու ծանրակշիռ մեղքերու, որոնք սակայն իրենց կեղծ բարեպաշտութեամբ յաջողած են չափի վըստահութիւնը որոշ մարդոց, յետոյ դիւրաւ իրենց զօնը դարձնելու համար զանոնք:

Չար խորհուրդներով գրաւուած միտք մը և յոռի զգացումներու բոյն դարձած սիրտ մը կրող անհատը անկասկած որ երեւելի ոճրագործի մը չափ տէր ըլլայ նաեւ ամբարիշտ հոգիի մը: Վասնզի չկայ բանաւոր էակ մը որ նպատակ մը հետապնդէ ու անոր լիակատար յաջողութեամբ պսակուելուն շտենշայ:

Ահա թէ ինչու Ս. Ներսէս Շնորհալի կը հայցէ Աստուծմէ. «Ի չար խորհրդոց, ի բանից և ի գործոց փրկեա գիս»: Իսկ ուրիշ տեղ մը, անդրադառնալով մտքով գործուած մեղքերուն, առաջին կարգի կը դասէ զանոնք՝ ըսելով. «Մեղայ քեզ մտօք իմովք, հոգւով և մարմնով իմով»:

Տակաւին, Քրիստոսի վերոյիշեալ պատգամը կու գայ բացայայտօրէն ապացուցանել թէ Օրէնքի տառին կառչելու տեղ պէտք է կառչիլ անոր ոգիին: Քրիստոսն էական բարոյականը խիստ ու չոր օրէնքներու վրայ չէ որ հիմնուած է, այլ սիրոյ: Ոճրագործը այն չէ միայն որ մարդու մարմինը կը սպաննէ — «Մի՛ զարհուրիք յայնցանէ որք սպանանն զմարմին» —, այլ առաւել ոճրագործ է այն՝ որ մարդոց հոգիները կ'առաջնորդէ յաւիտեական մահուան: Գողը այն չէ միայն որ մեր նիւթական հարստութիւնները կը յափշտակէ, այլ առաւել գող է այն՝ որ մեր ժամանակը կամ մանուկ մեր բարի տրամադրութիւնները կը փորձէ մեղմէ կապտել: Նոյնքան վատ ու չարագործ է ան որ չարիք կը հասցնէ իր նմաններուն, որքան ան՝ որ կը խուսափի օգնութեան ձեռք կարկառելէ թշուառներուն ու կարօտեալներուն: Որքան անկրօն ճանչցուած մարդեր կան, որոնք հաւանաբար աւելի դիւրաւ կրնան արդարանալ

Աստուծոյ անկղ բայց արդար դատաստանին առջև, քան առառ — իրիկուն եկեղեցի յաճախող ու ձեռկան բարեպաշտութեան բոլոր օրէնքները յարգող կեղծ «հաւատացեալներ»:

Քրիստոս եկած էր ոչ թէ Հին Օրէնքը լուծելու՝ այլ ամբողջացնելու: Երբ Հին Ուխտը կը պատուիրէ շնութիւն չընել, Նոր Ուխտը շնութեան մասին մտածողն անգամ կը դասէ շնացողներու կարգին:

«Չվերինն խորհեցարուք», կը պատուիրէ հեթանոսաց առաքեալը (կողոս. Դ. 2), այս աշխարհի հոգերով ամբողջապէս կլանուած ու երկնաւոր կենարար շնորհի հեղուքին առջև փակ հոգիներուն:

Մաքուր սրտի տէր անհատը միշտ ալ կը խորհի բարի ու բարձր բաներու մասին: Չար ու մեղսալից խորհուրդները մուտք չունին անոր մտքին մէջ, որովհետեւ անկէ ճառագայթող քրիստոնէութեան պայծառ լոյսը կը հալածէ զանոնք շարունակ: Տկար ու յեղձեղուկ նկարագրի տէր անձերն են միայն որոնք դիւրաւ կը նուաճուին Չարէն, նախ հիւրընկալելով յոռի ու ֆեասակար գաղափարներ իրենց մտքէն ներս, ու ապա, խօսքէն ու խորհուրդէն անցնելով գործի, պատուհաս գառնալով իրենց շուրջիներուն:

Մեծ ոճիրներն ու մարդկային կեանքի ահաւոր ողբերգութիւնները յաճախ իրենց շարժառիթ ունին փոքր ու աննշան պատահարներ: Փոքր կայծ մը բաւական է ճարակող հրդեհ մը յառաջացնելու: Կարեւորը ոճիրներու և գայթակղութեանց տուն տուող պատճառներու չէզոքացման, զանոնք իրենց սաղմին մէջ իսկ խեղդելուն մէջ կը կայանայ:

Որքան ատեն որ մեր սրտերուն ատելալուա ու վրէժխնդրական զգացումները չփոխարինենք այլասիրութեան ու ներողամտութեան զգացումներով, որքան ատեն թոյլ տանք որ մեր հոգիին աղամանդը կեղտոտուի ու սքողուի բազմազան մեղքերու և մոլութիւններու առաջացուցած բարոյական խաւարով, այնքան ատեն պիտի մնանք հեռու Աստուծմէ, այսինքն դաժան բռնակալութեանը ներքև մեղ հոգեւոր ու բարոյական մահուան առաջնորդող Չար և ստորին ոյժերուն:

ԳԵՈՐԳ Ս. ՃԻՆԻՎԻԶԵԱՆ

ԶՈՒՐ ՍՊԱՍՈՒՄ...

Այս սրբադիր երկնքին թակ կապուսակ,
Վեհաճեսիլ շարան մը հոծ սարերու
Կը բարձրանայ, կ'երբայ կոհա՛կ առ կոհա՛կ
Անէութեան լոյսերուն մէջ լուալու

Իր կասարներն, որոնց վըրայ օր մ'աղուոր,
Նոյն երկինքէն աղանոյ մը հեղութեամբ
Երկիր իջաւ համագոյակ Որդին Հօր,
Եւ ետ դարձաւ, վերքելելով ա՛մպ առ ա՛մպ:

Հոն մեհասան մ'երկնանուէր կոյսերու,
Թեւեր բացած՝ մօր մը սրտում փաղցրութեամբ,
Նոր խորհակուած կամ անաւարտ յոյսերու

Վըրայ կու լայ արսասուացող իբրեւ ամպ:
Մինչ հէ՛կ կոյսերն յոգնած իրենց ըսպասէն՝
Հին յոյսերու նօր փրքումին կը սպասեն:

(Զիբենեաց Լեռ, Մայիս 1908)

ԲԱՐԵԿԱՄԻ ԱՐՅՈՒՆՔԸ

«... Եւ արսասուեաց Յիսուս»:

Լսած էր մահն բարեկամին, նենգածէ
Մեծ փաղափն սահմաններէն ալ անդին,
Ուր կը եղէր սրտաքախիծ՝ խումբին հետ
Շղմուած իր ընտիր դասուն եւ զնդին:

«Երբա՛նք, ըսաւ, հո՛ն բարեկամ մը մահուան
Հազած պատանք՝ մեզ կը սպասէ անվրդով:
Յարութեան յոյսն անոր ճանին գերեզման,
Եւ ցօղենք զայն անմահութեան հաւաստով»:

Եւ յամբար, շալկած բեռը մեծ սուգին,
Մինչ յոգնաբեկ կը մերձենար գուրին փոս,
Երկինք յառած իր նայուածքը սրտագին՝

Չայնեց յանկարծ. — «Կեանքի՛ դարձիր, Ղազարոս»:
Եւ երկնայած ջինջ աչերէն Յիսուսի,
Բարեկամի ինկաւ արցունքն մեկուսի:

ՀՄԱՅԵԱԿ ԳՐԱՆԵԱՆ

(Բերանիա, Մայիս 1908)

Ո՛Վ ՄԱՆ

Պիսի ուզեմ որ, ո՛վ Ման, ոտիս մ' ինչպէս հեռաւոր
Անահնկալ մէկ պահուն կու տայ հարուածն իր մեզի,
Տաս հարուածըդ ինձ այդպէս, բայց զլացուի բող ինձի
Մօտեցումիդ քայլ առ քայլ ըզգայնութիւնն ահաւոր:

Պիսի ուզեմ որ դուն գաս իմ ծերութեանըս անուո՛ւս,
Երբ յափրացած անցաւոր վայելքներէն հեճաբոյր,
Ըլլամ կեանքէն կեճացած, ան չունենայ ինձ հրապոյր.
(Ե՞րբ է սակայն որ կեանքէն եղած ըլլայ մարդը կուո՛ւս):

Պիսի ուզեմ որ, ո՛վ Ման, դուն գաս ինձի վերջապէս
Երբ ինձ կեանքին առընչող յոյսի թելերը ամէն
Ըլլան խզուած, կտրատուած՝ ժամանակի մկրտէն ... :

Եկուր ինձի, ո՛վ Ման, երբ լոյսովը յորդ հաւաստիս,
Իմաստութեամբ մը անհուն ես կարենամ հանչնալ քեզ,
Ու համոզուած ըլլամ թէ զիս Մասուծոյ կը տանիս:

ԾԱՌՆՆ ՈՐ ՄԱՐԴՆԵ

Ընկե՛ր, նայե՛ սա ծառին, ան իր պտուղն է քուեր
Մեր վայելքին, տերեւներն իր կը մնան բայց կանաչ.
Մինչդեռ մեզմէ քանիներն արդէն սրտով են աւեր
Դեռ պտուղ մը չտուած, չարձակած ո՛չ մէկ աւաչ.
Սիրտեր՝ ուր դեռ չծաղկած՝ սիրոյ ծաղիկն է խամրեր:

*

Ընկե՛ր, պիտի քեզ սարսեն վայրագ հովերը կեանքի,
Զէ սարսած ո՞ր ծառն արդեօք աւան անեղ քամիէն.
Բայց դուն գիտցիր ծառի մ' պէս տոկալ ցուրտի ու փոփի,
Ու մի՛ս յուսալ զարունին, առնել եռանդ այդ յոյսէն,
Ու պննուիլ վերսին երբ խիստ ձմեռը անցնի.
Ընկե՛ր, մ'անսար մարդերուն որոնք աշխարհն դժոխքի
Վերածելէ ետք, անյոյս՝ «Կեանքը դառն է», կը վայեն:

Գ. ՃԱՐՏԱՐ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՔ ԵՍԱՅԻ ՆՉԵՑԻՈՅ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Ս. Յ. Զեռագրատան մէջ կը գտնուին Եսայի Նչեցոյ Քերականութեան քանի մը ձեռագիրներ: Հոս մասնաւորաբար նկատի պիտի առնենք անոնցմէ երեք հատին յիշատակարանները, որոնք նոյն միջազայրէն կը յառաջագային միաժամանակ: Այդ ձեռագիրներն են.

Ա. — Թիւ 1145, բոլորգիր, որուն վերջը (էջ 296) կը գտնուի հետեւեալ համառօտ յիշատակարանը. «Փառք անպարագիծ էին, այնմ որ ոչ էն հետազաւտի: Գոհութիւն անգընին գոյին, որ է բան կնիք և սահման էին: Փառատութիւն անպարմանայի սեռին, որ է հոգի համագոյ էին և փառակից բանին, այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից ամէն»:

Յամի հազարորդի վաթսներորդի հարորդի [= 1614] գրեցաւ տառս Քերականութեան, ի խնդրոյ որբազան հայրապետին և աստուածաբան վարդապետին Յոհաննիս յուրհայեցոյ, ի մեծին յնսայայ Քերականութեան հաւաքողի, յաւրինակէ նորին, որ վասն իւր էր գրեալ, և սա ի նոյն աւրինակէ գրեցաւ ձեռամբ նուազաւ Յովանէս գրչի Համիթացոյ: Որք աւգտիք ի սմանէ յիշէք զմեզ յաղօթն ձեր և դուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս ամէն»:

Բ. — Թիւ 1468, նոտրագիր, որ ունի երկու յիշատակարան, առաջինը ոտանաւոր.

«Ով իմաստունք խնդրողք բանի,
և փափաքողք այսմ արուեստի,
յորժամ կարդայք զբանս հոգեւի,
որ Քերական սա անուանի,
զոր սահմանեալ մեծին Դաւթի՝
քաջ և անյաղթ հրեւտորի,
մեկնեալ բարունն այն Եսայի,
ի վարժումն գրոցս իմաստասիրի:
Արդ յիշեցէք սիրով սրտի,

զաւրինակողս այսմ տառի,

Թովմաս որ եմ մեղօք ըզոգորմի» (էջ [296]).

Այս յիշատակարանին վերջին մասը կը բաժանուած է: Այդ իրողութիւնը յստակ կ'ենրենի երբ ասիկա քաղղատենք Թ. 2391 ձեռագրի յիշատակարանին հետ որ աղերսակից է ասոր:

Երկրորդ յիշատակարանն է. «Զմեղսամած ծրոցս յիշել աղաչեմ զհանդիպողքդ և Աստուած զձեզ յիշէ յիւր արքայութիւնն: ԹԿԳ [= 1614] ամին գրեցաւ ի Տրգրանակերտս քաղաքիս» (էջ 310):

Գ. — Թիւ 2391, նոտրագիր, դարձեալ ոտանաւոր.

«Ով իմաստունք խնդրողք բանի,
և փափաքողք այսմ արուեստի,
յորժամ կարդայք զբանս հոգեւի,
որ Քերական սա անուանի,
զոր սահմանեալ մեծին Դաւթի,
քաջ և անյաղթ հրեւտորի,
մեկնեալ բարունն այն Եսայի,
ի վարժումն գրոցս իմաստասիրի:
Արդ յիշեցէք սիրով սրտի,
զաւրինակողս այսմ տառի,
զԳրիգորս որ եմ մեղօք իլի,
միտին ասացէք ըզոգորմի:
Տէրն յիշողացդ ոգորմեսցի,
փառք Աստուծոյ անլուելի:
Գրեցաւ ԹԿԳ [= 1614] թուի,
ի վայելումն տէր Յովանէսի» (էջ 292):

Ինչպէս գիտեմ տուինք վերը, Թիւ 1468 և 2391 ձեռագիրներուն յիշատակարանները աղերսակից են իրարու: Աւելցնենք նաև որ երկու ձեռագիրները ունին գրեթէ նոյն պարունակութիւնը, առաւելապէս քերականական երկերէ քաղկացած:

Ժէ. դարու սկիզբը Տրգրանակերտի կամ Ամիդի մէջ գոյութիւն ունէր կարեւոր դասատուն մը ուր կը դասաւանդէին ժամանակին գիտուն վարդապետները, ինչպէս Ղուկաս Կեղեցի (+ 1601), Սրապիոն Ուրհայեցի (+ 1606), Բարսեղ Մարմանցի (+ 1640?), և այլն: Այդ դպրոցին երեւելի սաներէն էր Թ. 1145 ձեռագրի տէրը՝ Յովհաննէս Վրդ. Ուրհայեցի, Սրապիոնի աշա-

կերպը և Մարմանցիի աշակերտակիցը, որ հաջորդապես առաջնորդ Ուրֆայի, և ծանոթ էր իբրև քաջահմուտ աստեղարաչխութեան և համարողական արուեստին (Դարբնացի, 1896, էջ 11): Այդ դասատան մէջ ուրեմն երբև թերականութեան դասագիրք կը գործածուէր նսայի նշեցիի երկը:

Ղուկաս Կեղեցիի դասակից Կարկասեցի Պետրոս վարդապետի աշակերտներէն Կարապետ Վրդ. Թխլաւանցի իր ուսուցչին մահուան առթիւ (1608) յօրինած է ողբական ներքող մը, ուր կը հանդիպենք սատողերուն. «Այլ ո՞վ մեկնէ մեզ զբան կոյր Հոմերոսին, իբրև զմեծն Եսային» (Կիւլէ-սէրեան, Պատմ. Կթղ. Կիլիկիոյ, էջ 276):

Այս խոսքով Թխլաւանցին չ'ուզեր բռնի թէ իրենք Հոմերոսը կը սերտէին քերթողութեան համար — ինչպէս կարծողներ եղած են — այլ թէ Եսայի նշեցիի Քերականութեան Մեկնութիւնը կ'աւանդուէր իրենց, ուր կարգ մը բացատրութիւններ ալ կը արուին հոմերական տաղաչափութեան մասին:

Եսայի նշեցիի Քերականութեան աւելի հին կամ նորագոյն ուրիշ ձեռագիրներ ես կը գտնուին Ս. Յ. Չեռագրատան մէջ, որոնց վրայ անդրադարձումներ կատարելը սակայն դուրս կը մնայ այս յօդուածի սահմաններէն:

Ն. ԵՊՍ. ԾՈՎԱԿԱՆ

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻՈՅ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԶԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

(FREE LIBRARY, PHILA. PA., U. S. A.)

Ս.

ԶԵՌԱԳԻՐ ԹԻ 123 — «ՅՍՈՒՍ ՈՐԴԻ»

Զեռագիրս կը բովանդակէ Ս. Ներսէս Ծնորհալի Հայրապետի (1166-1173) ծանօթ երկը՝ «ՅՍՈՒՍ ՈՐԴԻ»:

ՆԿԱՐԱԳՐԱԿԱՆ. —

Թուղբ 260, որոնցմէ դատարկ են 1-2 և 256րդ թերթերը: Պահպանակի՝ մագաղթեայ. սկիզբը 2 թերթ և վերջաւորութեան 1 թերթ: Մեծութիւն՝ 14.7 × 11.2 × 5.9 սմ., 23 տող իւրաքանչիւր էջի վրայ: Նիւր՝ մագաղաթ. ողորկ: Գրութիւն՝ բոլորգիր. վերնագիրները գրուած կարմիրով և նաև լուսանցքներուն մէջ համառօտագրուած: Կողմ՝ տախտակեայ կաշեպատ, կնքուած բիւզանդական զարդերով: Գրիչ՝ Կարապետ Երէց: Ստացուլ՝ Տէր Յոնանէս և Տէր Յովսէփ: Թուական՝ ԶՀ հայոց, Յունիսի 9. 977 + 551 = 1528 Յ. Ք.: Տեղի՝ «ի յանապատս սբ Խաչիկ հօր և սբ Վարդանացն նշխարաց որ աստ եղեալ են ի պարծանք և ի պահպանութիւն դաւառիս Համաթինոյ»: Մանրակարգ՝ թուղթ 3ա, 63ա, 107բ կը պարունակեն գունաւոր նկարներ (կարմիր, կապոյտ, կանաչ): Յիշատակարան՝ 3 հատ, թերթք 60-62, 250-251: Մանրութիւն. սկիզբի կողքի ներքնամասին կայ Henry Whiteի պատկանած ըլլալու պիտակ մը: Կայ նաև որձանագրութիւն մը ըստ որում Զեռագիրս John Frederick Lewisի կողմէ Զեռագրատան նուիրուած է 1937ին:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻԻՆ. —

Ա) «Տեառն Ներսիսի նուէր մաղթանաց. ներշափական տաղիւ տվողին բանից. ըղձումն աղաւթից ներանձնական հոգոց: Զարթուցելոց մտաւք ի թմբոթեանէ կրից, յիշատակաւ անցելումն իրի ներկայի և ապագայի: Գողթումս հեծութեան սրտի. խաւսք ընդ աստուծոյ» (Թուղթք 1-60):

Բ) «Տեառն ներսիսի բան հաւատոյ, Ոտանաւոր տաղիւ չափոյ»։ (Թուղթք 63-107)։

Գ) «Շարագրութիւն հոմերական վիպասանութեամբ սակա հայկազանցն սեռի, և Արշակունեացն զարմի. ի սկզբանցն մինչ ի վախճան։ Առ ասացեալ ներսէսի եղբաւր կաթողիկոսի Հայոց տն Գրիգորիսի յիւրականսն նախնիս ի համբակութեան ելով տիս»։ (Թուղթք 103-134)։

Դ) «Պատմութիւն Ազգիս Հայոց գրեալ բանիւ յոտին չափոց»։ (Թուղթք 134-158)։

Զ) «Առ սուրբ հրեշտակսն և հրեշտակապետսն. Միքայէլ և Գաբրիէլ. և առ ամենայն հրաքուն և երկնային սր զաւրութեան»։ (Թուղթք 190-194)։

Է) «... աղաւթս հասարակաց ամ հաւատացելոց զսր պարտին աղաւթել յամենայն ժամ» (Հաւատով իյստովանիմ, 24 համար)։ (Թուղթք 195-197)։

Ը) «Ներբողական կենսատու սբ իշահին. առ ի սրբոյ հաւրէն մերմէ Դաւթէ Անյաղթ փիլիսոփայէ ասացաւ ռոտանաւոր չափով աստանաւոր եղաւ»։ (Թուղթք 198-209)։

Ո. Յովնաննու Աւետարանի առաջին էջը։

Ե) «Բան բարառնական. տաղիւ չափեալ հոմերական, խաւսեալ բանիւ ողբերգական, վասն եղեսեայ մեծի առման, ի թուականի հինգ հարիւրի և իննսուն ընդ երբեկի, քսան և երեք դեկտեմբերի. յերրորդ ժամու յաւր շաբաթի»։⁽¹⁾ (Թուղթք 158-189)։

(1) Եղեսիոյ գրաւումին ճշգրիտ թուականը կ'երևի այս տողերուն մէջ։ $593 + 551 = 1144$ Յ. Ք. Դեկտեմբերի 23ին Շաբաթ օր երրորդ ժամուն։

Թ) «Գովեստ ներբողական պատմագրար Զաղագս Վարուց մեծի հայրապետին Տն ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի»։ (Թուղթք 209-225)։

Ժ) «Զաւրութիւն Յոտանաւոր Բանիցս»։ (Թուղթք 225բ-226)։

ԺԱ) «Սուրբ և իմաստուն վարդապետին Յոհաննիսի եզնկացոյն Արարեալ այլաշափ տաղս ի խնդրոյ բարեպաշտ իշխանին Ապլոցի ըստ նախագիծ տաղից տանց»։ (Թուղթք 227-229ա)։

ԺԲ) «Ներքին Դարձեալ Յաղագս Երկնի»:
(Թուղթ 229բ-249):

ԺԳ) «Տեառն Ներսէսի Ասեն Հանելուկ
Ասացեալ Սբ. Գրոցն»:
(Թուղթ 251-260):

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՔ. —

Ա) Ձեռագրի առաջին մասի վերջաւոր-
ութեան կայ հետեւեալ յիշատակարանը
(Թուղթ 60-62). —

«Զառ ի բարի գործքս տարտամ. և ի
չարեաց տեսակ փարթամ: Յիշեալ զգրոց
սորին զՎահրամ որ աղաւթիս ըզսա ըզձ-
մամբ»:

Բ) Կարմիրով «Յիշատակարան երգ
գրողի բանիս». —

«Ի վեց հարիւր հայոց թուական⁽²⁾. և
յառաջին սկսեալ նոր ամ. բանքս գրեցաւ
աղաւթական ... վասն այսորիկ տաժանե-
ցայ գրել շափով ըզբանս ի սմա, Ներսէս
(Կարմիրով) եղբայր Գրիգորիսի, հայրա-
պետիս ազգիս Հայկայ: ... Մաղթեմ յիշ-
մամբ ... Ապա Վասլի վեհ իշխանի, զաւ-
րավարին բարձրագունի և Մարեմայ ճըզ-
նաւորի քեզ ըստ մարմնոյ մեր պանծալի:
և Վահրամայ իւր զաւակի հանգուցելոցն
առ Քրիստոսի»:

Գ) Ձեռագրի վերջաւորութեան (Թուղթ
250) կայ հետեւեալ վերջին յիշատակա-
րանը. —

«Փառք համագոյ անբաժանելի և միաս-
նական սբ Երրորդութեան հաւր և որդւոյ
և հոգւոյն սրբոյ, այժմ ... Գծագրեցաւ
գիրքս սբ կոչի յիսուս որդի գոր տառց-
եալ է սրն Ներսէս Կլայեցին զոր բացա-
յալեալ է ի սբ մարգարէիցն և սբ յաւե-
տարանէն բանս աղաւթական առ սբ եր-
րորդութիւն, հառաչանաւք արտասու-
թոր ի խորոց սրտէ խաւսք ընդ ամենա-
սուրբ երրորդութեան. ձայնաւոր գոր ու-
սանին մանկունք եկեղեցւոյ որչափ և կա-
րեն գի յայժ գեղեցիկ խրատք են բանք
սորին ուսումնակցաց և մտաց բացաւ
գրաց: Եւ հագոյ ճաշ և կերակուր ի սնունդս
ուսումնականաց. ամէն: Գրեցաւ գիրքս
այս ձեռամբ անիմաց և անարհեստ գրչի

Կարապետ երիցու ի ժամանակս ծերու-
թեան. ի խնդրոյ սիրասնունդ Կուսա-
կրան կրանաւոր որդացն իմոց ար յո-
հանիսին և ար յովսէփին զոր ար ամ վա-
յելել տացէ բարի կենաւք ամէն: Յիշա-
տակ ինձ և կողակցին իմոյ Շահիսլիմին
և մանկական տիաւք հանգուցելոյ ի քրիս-
տոս որդւոյն իմոյ ստեփանոսին և կրա-
նաւոր եղբաւրն իմոյ ամ. տաւր արեղին
և ծնաւդացն իմոց ար յովսէփին և Ընըս-
տակէսին և եղիսարնիին և որդացն իմոց
ամուսնացելոց Վարդան երիցու և յակո-
բին ու ի զգուանաց զուպով կոչեցին:
Գրեցաւ ի թվին ԶՀէ ամին ի ձուկն կեն-
դանակերպի յաւնիսի յինն ի յանապատս
սբ. Խաչիկ հաւրն և սբ. Վարդանացն
նշխարաց սբ տառ եղեալ են ի պարծանք
և ի պահպանութիւն գաւառիս համաշինոյ
ընդ հովանեաւ սբ. տառաւածածինն և սբ.
սիոֆիլի. ի սուլթանութեան սուլայմանին
և փաշայութեան արապիղնոյ սքանդար
փաշային. և բերդորէից մերոց աղայու-
թեան զարվէշալին և սիմինաւսին և յե-
պիսկոպոսութեան ար. մարտին: Ով սբ.
ընթերցողք և եղանակողք տառիս յիշես-
ջիք ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր և աս.
զձեզ յիշէ յիւր միւսանգամ սբ. գալուստն
և քրիստոսի փառք յաւիտեանս»:

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ. —

Ձեռագրիս բովանդակութիւնը ցոյց կու-
տայ գրութիւններ որոնք բերեալ մասամբ
անհիպ են ակաւին: Հետաքրքրական պիտի
ըլլայ զայն բաղդաշել հրատարակուած օրի-
նակներու հետ եւ անհիպ մասերը յոսով
ուսումնասիրութեամբ ի լոյս բնծայել: Ձե-
ռագիրս կարեւորութեամբ կը նշեց պատմա-
կան բուականներն ու տեղագրութիւնները,
որոնք եւս բաղդաշելութեան կը կառօնին
պատմականօրէն նշգրտուած բուականներու
եւ տեղանուններու հետ:

ԶԱՒԷՆ ՎՐԴ. ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

Ֆիլասելֆիա
Յունիս, 1964

(2) Անշուշտ կ'ակնարկէ երկի գրութեան
թուականին և ոչ թէ Ձեռագրի գրութեան:
Ներսէս Կլայեցի գրած է ըստ այս տողերուն,
600 + 551 = 1151 թուականին:

ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԶԱՐԻ ԵՒ ԲԱՐԻՒ ՍՏՈՒԳԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

1. — ԱՍՏՈՒԱԾ ԵՒ ՄԱՐԳ

Դիցածնդական հղանակին և Աստուծոյ մէջ ողբերգութեան առկայութիւնը կը նախանշուի աշխնչին, անգոյութեան մէջէն արմատ առնող սկզբնական ազատութեան մը գոյութիւնը: Երկրորդական մակարդակի վրայ, ուր կան Արարիչ և արարած, Աստուած և մարդ, անստեղծ ազատութեան մասին կրնանք մտածել Աստուծոյ անջատ: Գոյութեան մասին չենք կրնար մտածել իբրև Աստուծոյ անջատ, սակայն անգոյութեան առնչութեամբ կրնանք ընել այդ: Այս է չարը հասկնալու միակ ձևը, առանց Աստուծոյ անոր համար պատասխանատու բռնելու: Գոյութեան և անգոյութեան զատորոշումը միարժեք է Երկնային Ուշիչի վերջին խորհուրդին մէջ: Անուղղակի չերքումի ճամբով եկած գիտութեան մէջ աշխնչի՝ մասին կարելի է մտածել որպէս Աստուծոյ դուրս — ո՛չ ստեղծուած աշխարհի և ո՛չ ալ ազատութեան մասին: Համաստեղծութիւնը ճիշդ է մինչև ո՛ր մասն որ կ'ակնարկէ անուղղակի չերքումի աստեղծաբանութեան Աստուծոյ: Բայց սխալ է երբ խորհրդաւոր ճամբարութիւնը կը թարգմանէ բանապատկան դրական աստեղծաբանութեան լեզուին:

Աշխարհը և աշխարհի կեդրոնը — մարդը, ստեղծագործութիւնն է Աստուծոյ՝ իմաստութեան, Երկնային Գաղափարներու ընդմէջէն. միաժամանակ, ան զաւակն է meonic անստեղծ ազատութեան, զաւակը անխորաչափի ի անգոյութեան: Ազատութեան տարբը Հայր Աստուծոյ չի գար, որովհետև նախնիաց է գոյութեան: Աստուծոյ մէջ ողբերգութիւնը ազատութեան կապուած է. Արարիչ Աստուծոյ գոյութեան վրայ բացարձակ ուժ և իշխանութիւն ունի, բայց ոչ՝ ազատութեան: Անգոյութենէն ծագում առնելով, անխորաչափի ազատութիւնը ստեղծուած աշ-

խարհը մտաւ համաձայնելով արարչագործութեան արարքին: Արարիչ Աստուծոյ մէջն բան ըրած է այդ ազատութենէն ներս լոյս բերելու, համաձայն ստեղծագործութեան իր մեծ յղացքին: Սակայն առանց ջնջելու ազատութիւնը՝ Ան չէր կրնար յաղթահարել անոր մէջ պարտնականութեան չարը: Այս է պատճառը որ աշխարհի մէջ գոյութիւն ունին ողբերգութիւն և չարք. ամէն ողբերգութիւն ազատութեան կապուած է: Եւ մենք կրնանք աշխարհի ողբերգութեան հետ հաշտուիլ միմիայն անոր համար՝ որ Աստուծոյ ալ անով կը տառապի: Աստուծոյ կը բաժնէ իր արարածներուն ճակատագիրը: Ան ինքզինք կը զոհէ աշխարհին համար և մարդուն՝ զոր կը սիրէ և որուն կ'ըզձայ:

Ստեղծուած ըլլալու և արարածի յղացքը, որուն միջոցաւ աստեղծաբաններ կը յուսան իրենց ամէն դժուարութեանց լուծում գտնել, աղօտ է և երկդիմի: Անկարելի է աշխարհի ստեղծման մասին բանական որեւէ գաղափար կազմել: Ատիկա առասպել է և ոչ գաղափար մը: Սակայն այդ առասպելը յաճախ այնպիսի ձևով մը կը մեկնաբանուի, որ մարդը կը նուստտացնէ: Մարդուն ստեղծածները աւելի ճշգրիտ արտայայտութիւններն են իր անձին, քան իր արարողութեանը, ծնունդները: Արուեստագէտի և բանաստեղծի պատկերը աւելի յստակ կերպով քանդակուած է իր երկերուն՝ քան թէ զաւակներուն վրայ: Մարդուն և Արարիչին միջև բաց մը հաստատելու, և միաժամանակ մարդը կատարելապէս աննշան ու ամբողջութեամբ Արարիչէն կախալ ներկայացնելու գիտումը ստեղծուած ըլլալու գաղափարին ամենէն անիմանալի մասն է: Ստեղծուած ազատութեան մը յղացքը, անշուշտ, ամենէն աւելի անընդունելին է: Աշխարհ և մարդ ստեղծուած են, սակայն գոյութիւնը անստեղծ է և կու գայ յաւիտենութենէն: Այսպէս, լուսնային կը հասկըցուի թէ Երկնային գոյութիւնը միայն, եզրին ճշգրիտ իմաստով, գոյութիւն է: Բաղդատուած Աստուծոյ հետ՝ աշխարհ երկրորդական է, բաղդատուած էտրանութեան հետ՝ երկրորդական է տիեզերաբա-

նութիւնը: Աշխարհ կամ Գոյութեան ստեղծագործութիւնն է (Գոյութիւն և Աստուած նոյնիմաստ ըլլալով), և կամ՝ Գոյութեան վիճակ մը, անհունութիւն մը իր վիճակներուն մէջ: Առաջին պարագային, աշխարհի հիմնական յատկանիշը իր ստեղծուած ըլլալն է: Ան ստեղծուած է ոչինչէն և իր ոչինչ-ութիւնը ծագում կ'առնէ այդ աղբիւրէն և ոչ՝ Աստուծմէ: Սակայն ստեղծուած ըլլալու յղացքը չի լուսարաններ այդ «ոչինչ»ը, որմէ աշխարհ ստեղծուած է: Եթէ այդ «ոչինչ»ը սկզբնական անստեղծ meonic ազատութիւնն է, դէմ յանդիման կու գանք անխորաչափի խորհուրդի մը: սակայն անկէ ներս թափանցելու փորձի մը արդիւնքները աւելի՝ նշանակութիւն ունին և նուաճ կ'անարգեն մարդը, քան աւանդական աստուածաբանութեան եզրակացութիւնները: Բայց խորհուրդին կրնանք մօտենալ առաջնայի ճամբով և ոչ թէ տրամաբանական ըմբռնումներով: Թերեւս ստեղծագործութեան գաղափարին առնչութեամբ ամենէն կարեւոր կէտը ողբերգութեան նշանակութիւնը պարզելն է, որովհետեւ ողբերգականն է որ մեզ կ'առաջնորդէ աշխարհի սահմաններէն անդին ու աւելի կը մօտեցնէ մեզ խորհուրդին: Կրնանք երկու ըմբռնումներ ունենալ ողբերգութեան մասին:

Նախաբրիտանական ողբերգութիւնը անմեղներու անյոյս թշուառութիւնն ու տառապանքն է: Ճակատագրի ողբերգութիւնն է այդ: Ան հիմնուած է բոլորովին ինքնապարփակ տիեզերական կեանքի մը մեկնաբանութեան վրայ: Գեր-տիեզերական Աստուած մը չկայ որուն կարենայ դիմել անմեղ տառապողը: Աշխարհ լեցուն է աստուածներով, սակայն ասոնք տիեզերական կեանքի շրջանէն վեր չեն ելել և իրենք իսկ ենթակայ են բախտի աւելի բարձր ուժին, Մորա-ին (ճակատագրին): Միակ կարելի լուծումը գեղադրական յարմարեցումի, անյոյս տառապանքի գեղեցկութիւնը զգալուն մէջն է: Ասիկա amor fati-ն է (իրողութեան համակերպելու սէր), միակ և եզրական դասակարգում մը: Բայց ամէն ողբերգութիւն ճակատագրէն է, կամ քրիստոնէական

ողբերգութիւն մը կարելի է: Աւանդական աստուածաբանութիւնը նման կարեւորութեան մը գաղափարէն անգամ կը վախնայ, թէ և հետաքրքրական է որ Խաչի կրօնը կ'ուրանայ ողբերգութիւնը: Հին շրջաններու ճակատագրի ողբերգութենէն տարբեր՝ Քրիստոնէական ողբերգութիւնն է ազատութեան, և որպէս այդպիսին՝ ողբերգութեան սկզբնական աղբիւրը կը յայտնաբերէ: Ճակատագիրը երկրորդական է և կը գանուի սահմանաւոր աշխարհին մէջ, բաժնուած՝ զոյութեան սկզբնաղբիւրէն: Ճակատագիրը ազատութեան զաւակն է և հետեւաբար՝ անհրաժեշտութիւն: Ազատութիւնը սկզբնական է: Քրիստոնէական գիտակցութիւնը կը յաղթէ ճակատագրին (բառին դասական իմաստով), և մարդկային ոգին կ'ազատագրէ աշխարհի օղբեցութենէն և տիեզերական ուժերէն: Սակայն Քրիստոնէութիւնը կը յայտնաբերէ ազատութիւնը, որ սկզբնաղբիւրն է ողբերգութեան: Ան ողբերգութիւն կը յայտնաբերէ նոյնինքն երկնային կեանքին մէջ: Աստուած ինքը, Միակ Որդին, կը չարչարուի և կը խաչուի, ինք որ անմեղ տառապող մըն է: Ազատութեան ողբերգութիւնը ցոյց կու տայ թէ պայքար մը կայ իրարու հակընդդէմ սկզբունքներու միջև, և թէ՛ այս վերջինները աւելի խոր են քան բարիի և չարի զատորոշումը: Ճակատագիրը ազատութեան զաւակն է — այս կը նշանակէ թէ ազատութիւնը ինքնին ճակատագրական է: Քրիստոնէութիւնը չի հաւատար կոյր ճակատագրի ուժին, որովհետեւ մեզի կը յայտնէ իմաստ մը, կամք մը՝ որ կը գերազանցէ աշխարհը և որ կը կառավարէ զայն, որո՛ւն կրնանք դիմել ցաւի, տառապանքի և կեանքի «ճակատագրային» պատահարներու պարագային: Բայց ան ողբերգութիւնը աւելի խոր մակարդակի մը կը փոխադրէ, ազատութեան՝ որ նախընթաց է զոյութեան և անկէ խորունկ: Ճակատագիրը կապուած է meonic ազատութեան, սկզբնական խաւարին, ոչինչին (Ungrund):

Աշխարհի մէջ երեք սկզբունքներ գործոն են. — Նախախնամութիւնը, այսինքն գեր-տիեզերական Աստուածը. ազատու-

թիւներ, այսինքն մարդկային ոգին. և ճակատագիրը կամ բախտը, այսինքն բնութիւնը, մուլթ meonic ազատութեան հաստատարկուած և կարծրացած արգիւնքը: Այս երեք սկզբունքներուն իրարու վրայ ունեցած ներդրածութիւնը կը կազմէ տիեզերական և մարդկային կեանքի բարդութիւնը: Քրիստոնէութիւնն ալ կը ճանչնայ ճակատագրի տարրը, բայց զայն չի նկատեր գերագոյն և անյաղթահարելի: Ողբերգութիւն կը նշանակէ բեկեռականութիւններու միջև պայքար մը, որ սակայն բարիի և չարի, երկնայինի և ստանալականի միջև ընդհարում մը չէ՝ անհրաժեշտաբար: Ողբերգութեան ճշմարիտ խորքը կը բացայայտուի, երբ երկու հաւատարապէս երկնային սկզբունքներ կ'ընդհարին: Գիրքս ամբողջութեամբ նուիրուած է այսպիսի ընդհարումներու նկարագրութեան: Մեծագոյն ողբերգութիւնը բարիէն (և ո՛չ չարէն) պատճառուած տառապանքն է, և կը կայանայ բարիի և չարի գաղտնիքով և գրեթէ կեանքը արդարացնելու մեր անկարողութեան մէջ: Ողբերգութիւնը գոյութիւն ունէր նախ քան այդ գաղտնիքով և պիտի չարունակէ գոյութիւն ունենալ երբ արդէն գաղտնիքով գեր-անցուած է: Կեանքի մէջ ամենէն ողբերգական կացութիւնները հաւատարապէս բարձր և ազնիւ արժէքներու միջև ընդհարումներն են: Եւ այս կը նշանակէ թէ նոյնինքն Աստուածային կեանքին մէջ ողբերգութիւն գոյութիւն ունի: Չարի և ստանալականի երեւումը երկրորդական է:

Նոր բարոյագիտութիւնը պարտի ո՛չ միայն չարի և բարիի մասին գիտութիւն մը ըլլալ, այլ նաեւ՝ ողբերգականին, որ տեսապէս ներկայ է բարոյական փորձառութիւններու մէջ և որ կը բարդացնէ ու կը կնճառէ մեր բոլոր բարոյական գաղաղութիւնները: Բարոյական կեանքի տարաբանականութիւնը (paradoxality) կապուած է անոր մէջ ներկայ եղող ողբերգական տարրին, որ չի կրնար բարիի և չարի սովորական գասակարգումին ենթադրուել: Ողբերգականը չարի արգիւնք չէ, այլ բարոյապէս անպարտ է: Գողգոթան գերագոյն ողբերգութիւնն է

ճիշդ անոր համար որ խաչեալը բացարձակապէս անպարտ է ու անմեղ: Անկարելի է ողբերգութեան մասին բարոյական մը հանել, որովհետեւ ան չարէն և բարիէն անդին է, վեր և հեռու: Ազատութեան ողբերգութիւնը կը գերազանցուի խաչին ողբերգութեամբ: Մահուան կը յաղթէ մահը: Բարիի և չարի այս կողմն եղող գաղաղմանը չեն կրնար ամբողջ խորքին թափանցել: Մարդուն բարոյական գիտակցութիւնը կը բխանայ թէ՛ չարէն և թէ՛ անհարազատ, մոլորած բարիէն: Բարոյական մաքրագործում և վերածնունդ միշտ կը նշանակեն բարոյական դատողութեան անաղարտ և կուսական ուժի ստացում: Բարոյական կեանքի տարաբանական, ողբերգական և բարդ նկարագիրը կը կայանայ այն իրողութեան մէջ թէ ո՛չ միայն չարութիւնը և չարերը գէշ են, այլ՝ թէ բարութիւնն ու բարիներն ալ կրնան գէշ ըլլալ: «Բարին» կրնայ չար ըլլալ, որովհետեւ կը հաւատայ չար սքանչելի մը: Չարը անհարազատ բարիին փոխարինումն է ձեռքով մը: Եւ հոս ողբերգութիւնը կը սկսի: Ողբերգութեան պարագայ մըն է երբ բարիներ դժոխք կը ստեղծեն և չարերը հոն կ'աքսորեն: Ասիկա աւելի խոր է քան բարիի և չարի սովորական գաղաղութեամբը:

Աստուած մարդը ստեղծեց իր պատկերին համաձայն, այսինքն զինք ալ ստեղծիչ ըրաւ, զայն կոչելով ազատ, ինքնաբոլոր գործունէութեան և ոչ՝ իր զօրութեան առջև բացայայտ ու ձեռկան հնազանդութեան: Ազատ հնարողութիւնը արարածին պատասխանն է իր Արարիչին մեծ կանչին: Մարդուն ստեղծական գործը Արարիչին գողտնի կամքին կատարումն է: Սակայն հնարողութիւնը իր իսկական բնոյթով ստեղծագործութիւն է ոչինչէն, այսինքն meonic ազատութենէն՝ որ առաջ է քան աշխարհը: Նախագոյացական (pre-existent) անդունդէն՝ բղխող ազատութեան այս տարրը ներկայ է մարդու իւրաքանչիւր ստեղծագործ արարքին, արուեստագիտական յղացումին և ներշնչման մէջ: Ի հակադրութիւն Աստուծոյ, մարդ նիւթի կը կարօտի իր ստեղծագործութեան համար. — Քանդակագործ մը մար-

մարի պէտք ունի արձանը շինելու, սակայն աշխարհէն փոխառուած նիւթէն չէ՛ որ հնարողութիւնը կը ծնի: Սկզբնական ազատութեան տարրը, «աշինչին ազատութիւն» միշտ կը թափանցէ արուեստագիտական յղացումէն ներս: Աստուծոյ կանչին պատասխանը այս ազատութեան խորքէն կու գայ: Հետաքրքրական է որ աստուածաբաններ կը թերանան արուեստագիտական ստեղծումի մէջ ազատութեան ներկայութիւնը տեսնել, և կ'ընդունին անոր գոյութիւնը երբ կը մտածեն Անկումի, յանցանքի և պատիժի մասին: Այս է ակարութիւնը աստուածաբանական տեսութիւններուն, որոնց պատճառաւ անոնք անկորոշ կ'ըլլան արդարացնելու մարդուն ստեղծարար գործունէութիւնը և հիմ հայթայթելու անոր: Այդ գործունէութեան բնոյթը կարելի է հասկնալ միայն երբ ստեղծագործութիւնը հակադրենք ծննդագործութեան: Մին ազատութենէն կը բղխի, միւսը՝ բնութեան արգանդէն: Ինչու որ արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող ուժերու անջատում մը և վերաբաշխում մըն է, ո՛չ թէ երբեք գոյութիւն չունեցող բանի մը շինութիւնը: Եթաւանդը իր նիւթէն, իր բնութենէն մաս մը կը դնէ: Բացարձակ նորը կը յառաջանայ ստեղծագործութեամբ միայն, այսինքն ազատութեամբ՝ որուն արմատները անգոյութեան մէջ են: Ասեղծագործութիւն կը նշանակէ անցում անցում անցում: Բարեշնչականութիւնը իրապէս չ'ընդունիր ստեղծագործութեան կարելիութիւնը, որովհետեւ ազատութիւն չի ճանչնար և միայն անհրաժեշտութիւն գիտէ: Ծննդագործութիւն և վերաբաշխում միակ փոփոխութիւններն են զորս կ'արածուի: Զարմանալի է որ աստուածաբանական տեսութիւններ յաճախ համոզիր կ'ըլլան բնապաշտական տեսութիւններու հետ՝ հնարողութեան իրենց սերացումին մէջ: Սկզբնական meonic ազատութիւնը միայն կրնայ հնարողութեան, ինչպէս նաեւ չարի բացատրութիւն մը հայթայթել:

Աստուածաբանութիւնը ծնունդի և ստեղծագործութեան միջև զատարկութիւն մը հաստատեց՝ Սուրբ Երրորդութեան ներ-

քին կեանքը և աշխարհի ստեղծումը մեկնաբանելու համար: Որդին յաւիտեանպէս Աստուծոյ կը ծնի, բայց աշխարհը Աստուծոյ՝ ստեղծուած է և ոչ թէ Աստուծոյ ծնած: Ինչու որ կը նշանակէ բնութեան միութիւն մը, համագոյութիւն (ὁμοουσία), մինչ արարում կը նշանակէ նմանութիւն բնութեան՝ տարբերութեամբ (ὁμοιούσια): Սակայն ծնունդ և ստեղծում տարբեր ժամատակարար Աստուծոյ և աշխարհի մէջ: Աշխարհի մէջ ծնունդ միշտ կը նշանակէ բաժանում և շարժում՝ չար անսահմանի գծով, մինչ Աստուծոյ մէջ ան որեւէ բաժանման չ'ակնարկելու: Միւս կողմէ աշխարհի մէջ հնարողութիւն կը նշանակէ բոլորովին նոր բանի մը շինութիւնը անոնց բաժանումի կամ դէպի չար անսահմանը անցքի: Աշխարհի մէջ աւելի մեծ կապ մը կայ ստեղծողի մը և իր գործին, քան թէ ծնողի և զաւկի միջև: Ինչու որ կը նշանակէ ցու և տառապանք աշխարհի չար խզման իբր հետեւնք: Ստեղծում կը նշանակէ մարդու գաղափարին և Աստուծոյ իրեն պարզեւած կոչումին համակերպութիւն և համաձայնութիւն:

Միայն Քրիստոսի լոյսով մեզի իմանալի կ'ըլլայ աշխարհի և մարդուն ծագումը: Քրիստոսի վարդապետութիւնը՝ նոր Աղամբ, փրկութեան վարդապետութիւն մը չէ պարզապէս, և Քրիստոսի գալուստը մեղքէն փրկուելէ աւելի բան մը կը նշանակէ: Աշխարհի ստեղծումը Քրիստոսէն և Եռադաւան սկզբունքէն անջատ չենք կրնար հասկնալ: Ատիկա չենք կրնար հետեւնել միապետական Աստուծոյ մը յղացքէն: Սուրբ Երրորդութեան խորհուրդին լոյսով միայն կարելի է աշխարհի ստեղծումը մեկնաբանել: Գառն Աստուծոյ աշխարհի սկզբնաւորութիւնէն զոհուեցաւ: Երկնային զոհողութիւնը ստեղծագործութեան ծրագրին մաս կը կազմէ սկիզբէն: Փրկութիւնը երկրորդական աստիճան մըն է աշխարհի պատմութեան մէջ, Աստուծոյ և իր արարածին միջև նոր յայանութիւն մը, աւելի՛ լեցուն, աւելի՛ բարձր և աւելի՛ կատարեալ յայանութիւն մը Աստուածութեան՝ իբրեւ զոհաբերական սէր, այսինքն աշխարհի և մարդուն զարգացման ընթացքին մէջ նոր

պահ մը: Հնարողութեան հարցը ամենէն առաջ ազատութեան հարցն է, և արարածին ազատութիւնը ամբողջութեամբ իմանալի կ'ըլլայ միայն Աստուած - Մարդու միջոցաւ, այսինքն Աստուծոյ զոհարեր յատկանիշին յայտնութեան շնորհիւ: Համաստեղածութիւնը սխալ է, որովհետեւ հարկադրուած է մերժել ազատութիւնը: Երկուսորեակն աստեղածակրօնութիւնն ալ կ'ուրանայ զայն, կամ կ'ընդունի ազատութիւնը միմիայն մարդու բարոյական պատասխանատուութեան առնչութեամբ: Գնոսաթիկեան և Մանիքէական երկուսորութիւնն ալ կ'ուրանայ ազատութիւնը, որովհետեւ հարին աղբիւրը հար Աստուծոյ մը կամ նիւթին մէջ կը գտնէ: Պէտք է ընդունիլ թէ Արարիչի և արարածի ներհակութիւններուն մէջ ազատութիւնը կը թուի ըլլալ տարաբանութիւն մը, զոր կարելի չէ որեւէ դասակարգումի տակ առնել: Արարիչի և արարածի միջև յարաբերութեան միական (monistic) կամ երկուսորական (dualistic) մեկնաբանութիւն մը ազատութիւնը ուրանալու կ'առաջնորդէ հաւասարապէս: Մարդ ազատ չէ եթէ պարզապէս Աստուծոյ յայտնութիւնն է, աստեղածութեան մաս մը. ազատ չէ եթէ Արարիչ Աստուծոյ կողմէ իրեն ազատութիւն պարգեւուած է, բայց ինք ոչինչ ունի աստեղածային. ազատ չէ եթէ հարին աղբիւրը հար աստեղած մըն է, նիւթը՝ որմէ ինք կախեալ է: Վերոյիշեալ բոլոր հայեցակէտերը վտանգ կը սպառնան մարդուն ազատութեան: Ծնորճի քրիստոնէական վարդապետութիւնը ազատութիւնը փրկելու փորձ մըն է: Մարդ ազատ չէ երբ Աստուած կը շարունակէ Արարիչի յարաբերութիւնը իր հետ. բայց ազատ է՝ երբ Աստուծոյ յարաբերութիւնը մարդուն հետ իր շնորհ տալուն մէջ կը կայանայ: Ծնորճը մարդուն չի պարտադրուիր. ան ազատօրէն կ'ընդունի կամ կը մերժէ: Սակայն շնորհի վարդապետութիւնը փոփոխութեան մը ենթարկուած է, որուն իբր հետեանք ան կ'ընդհարի ազատութեան հետ: Եթէ շնորճը, մարդուն ազատութենէն անկախ, անոր վրայ ազդեցութիւն կը բանեցնէ, այն ատեն կ'ունենանք նախասահմանումի (predestination) վար-

դապետութիւնը: Միակ լուծումը ընդունիլն է թէ ազատութիւնը անստեղծ է և իր արմատները ունի անգոյութեան մէջ:

Անաստեղածութեան աւելի նրբացած ձևերը, անոնք օրինակ, զորս կը գտնենք Ն. Հարթմանի մօտ, հիմնուած են այն գաղափարին վրայ թէ մարդկային ազատութիւնը և արժէքներու հնարողութիւնը անհամաձայն են Աստուծոյ գոյութեան հետ: Եթէ Աստուած գոյութիւն ունի, մարդ ազատ չէ և չի կրնար արժէքներ ստեղծել: Հարթմանի փաստարկութիւնը սխալ ըլլալով հանդերձ, հարցը որուն հետ կը պայքարի շատ իրական է: Դժուար է մարդուն ազատութեան գաղափարը հաշտեցնել Աստուծոյ գոյութեան գաղափարին հետ, և նոյնքան դժուար է ազատութիւնը ընդունիլ ու ճանչնալ՝ առանց Աստուծոյ գոյութեան: Հարթմանի իտէալ արժէքները, վերացական և տկար, այս առնչութեամբ որեւէ օժանդակութիւն չեն ընձեռնել: Անիմանալի է թէ ինչպէ՞ս մարդ կրնայ ազատութիւն ունենալ եթէ պարզապէս բնութեան մէկ մասնիկն է: Այս հարցին տարաբանական լուծումը սա է թէ ազատութիւնը — առանց որուն հնարողութիւն և բարոյական կեանք անկարելի են —, ո՛չ Աստուծմէ կու գայ և ո՛չ ալ ստեղծուած բնութիւնէն: Այսինքն, ազատութիւնը անստեղծ է և միաժամանակ՝ ոչ — աստեղածային: Աստեղածային ազատութեան ճանաչումը որեւէ ձևով չի լուծեր մարդկային ազատութեան հարցը:

Ծնորճի և ազատութեան միջև յարաբերութիւնը նոյնքան տարաբանական է: Փոխանակ նուազեցնելու, բանաւալու կամ փճացնելու՝ ընդհակառակը՝ շնորճը կը ջանայ ազատութիւնը աւելցնել և զայն աւելի բարձր մակարդակի վերցնել: Ազատութեան և շնորհի հարցին տարաբանականութիւնը իր անդրադարձը ունի Ս. Օգոստինոսի և Պիղագորոսի, Եանսենականներու և Յիսուսեաններու միջև մղուած վէճերուն, ինչպէս նաև Լուտերի՝ կամքի ստրկութեան ուսուցման, և Գալ-վինի՝ նախասահմանումի վարդապետութեան մէջ: Մարդկային ազատութիւնը ինքնին անկարող է մարդը Աստուած ընել, մեղքը նուաճել, իր անդնդային մթու-

թիւնը անհետացնել և իր ճակատագրէն վեր ելլել: Պեղադիրս չկրցաւ այս հասկընալ: Միւս կողմէ, շնորհը ոչ թէ մարդէն, այլ՝ Աստուծոյ կու գայ և չի նշանակեր թէ մարդ Աստուած կը դառնայ և կը յաղթէ չարին ու մթութեան: այդ չէ մարդուն պատասխանը Աստուծոյ: Ասիկա չկարենալ տեսնելը սխալն էր Գալիլիի և Երուսաղեմի հոգեւորականներու: Մարդկային ազատութեան անկորոզութիւնը և շնորհին գերմարդկային բնոյթը անլուծելի տարաբանութիւն մը կը ստեղծեն: Ասոր պատասխանը Աստուած - Մարդ Քրիստոսի խորհուրդին մէջ կը կայանայ, սակայն խորհուրդը կարելի չէ բանարկել: Աստուածաբանութիւնը զայն անիմաստ կը դարձնէ բանարկելու իր ֆանքին մէջ: Արարիչի և արարածի միջև յարաբերութեան տարաբանութիւնը միայն Աստուած - Մարդ Քրիստոսի մէջ իր լուծումը կը գտնէ: Այս է Քրիստոսնէութեան էութիւնը: Արարած և Արարիչ, շնորհ և ազատութիւն, անլուծելի հարց մը, ողբերգական ընդհարում մը, տարաբանութիւն մը կը ներկայացնեն: Քրիստոսի գալուստը պատասխանն է ասոր: Այսպէս է աստուածաբանական և մարդաբանական հարցը, որ տրամաբանօրէն առաջ է քան բարոյագիտութիւնը: Ան կը բացատրէ Անկումը, ինչպէս նաեւ բարիի և չարի ծագումը: Իմաստասիրական բարոյագիտութեան պարտականութիւնն է ո՛չ միայն բարիի և չարի զատորոշումներն ու զնահատումները հարցաքննել, այլ նաեւ բարիի և չարի զատորոշման ծագումը հետազոտել: Անկումի առեղծուածը հիմնական հարցն է բարոյական իմաստասիրութեան և առանց անոր անարկելու բարոյագիտութիւն չի կրնար գոյութիւն ունենալ: Բարոյական զատորոշումներ արդիւնքն են Անկումին:

ՆԻՔՕԼԱ ՊԵՐՏԻԱԷՎ

«Մարտի 1-ին», Գլխ. Բ.

Խրդմ. ՆՈՒԱՐԴ ԵԱՂԵԱՆ

(Շարունակելի՝ 2)

ԳՐԱԴՈՍԵԿԱՆ

ՀԱՂԲԱՏ

Մեծ. Կարո Ղաֆադարեան, ներակերպիտ և համբերատար աշխատութեամբ լոյս ընծայած է, 1963 ին, Երեւան, ընտիր երկմը նուիրուած Հաղբատի ճարտարապետական կառուցուածքներուն նկարագրութեան և վիճական արձանագրութեանց գիտական ներկայացման: Մեծագիր 294 էջերէ բաղկացած այս հատորը իսկապէս տիպար գործ մըն է և յոյժ գնահատելի:

Գիրքը կը բովանդակէ համառօտ յառաջարան մը, որուն կը յաջորդէ Ա. Մասը, «Վանքի հիմնադրումը և ճարտարապետական կառուցուածքները» խորագրով (էջ 9-86): Երկրորդ մասը յատկացուած է Հաղբատովանքի վիճական արձանագրութեանց, ուր հրատարակուած են մեծ ու փոքր 257 արձանագրութիւններ (էջ 89-274): Երրորդ մասը կը պարունակէ երկոտասնեակ մը տախտակներ, ցանկեր և ցուցակներ (էջ 275-293): Հատորը կրկնապէս արժէքաւորուած է հրատարակութեամբը 117 լուսանկարներու - որոնցմէ 81ը կը վերաբերի արձանագրութեանց - և Հաղբատովանքի նշանաւոր շէնքերուն ճարտարապետական չափագրութեանց՝ թիւով 29:

Մտած և զգուարենթեանի արձանագրութեանց վերծանումին և անոնց գիտական այնքան խղճամիտ բժանդրութեամբ ներկայացման համար մեծապարգևիկներին տարած տքնաջան աշխատանքը արդարեւ վեր կը մնայ ամէն գովասանքէ:

Վերեւ յիշեցինք թէ գրքին երրորդ մասը կը պարունակէ երկոտասնեակ մը ցուցակներ, և այլն: Անոնցմէ երրորդով մեկի կը տրուի Հաղբատի առաջնորդներուն և վանահայրերուն ժամանակագրական ցանկը (էջ 275-277): Այստեղ պիտի ուզէինք անդրադառնալ այդ ցանկին և կատարել մէկ երկու նկատողութիւններ:

1. - Գեորգ Եպիսկոպոս գրուած է իբրեւ յաջորդ Սարգսի, հետեւելով Կիւրակոս

պատմիչին: Կիրակոս Գէորգը գրած է Սարգիսէն յետոյ և Բարսեղէն առաջ: Սարգիսի և Բարսեղի միջև մօտ մէկ դարու հետաւորութիւն կայ, 1089-1180: Այդ երկար ժամանակաշրջանին մէջ Գէորգը պիտի զեակզուէ ոչ թէ Սարգիսին այլ Բարսեղին մօտ, նկատի ունենալով պատմական այն յիշատակութիւնը ըստ որում ներսէս Շնորհալի՝ Ս. Սարգսի վկայաբանութեան հայերէն թարգմանութիւնը կատարած է Հաղբատի Գէորգ Եպիսկոպոսին խնդրանքով՝ 1158 թուին, և զրկած է իրեն՝ յատուկ նամակով (Ստփերք, ԺԶ. էջ 1-53: Յովսէփեան, Յիշատակարանք Զեռագրաց, էջ 371-2):

Հաղբատի արձանագրութեանց մէջ Գէորգի անունը մէկ անգամ միայն կը տեսնուի, իր տապանաքարին վրայ (թ. 166), և այն առանց թուականի: Յարգելի Հեղինակը յիշեալ տապանագիրը վերագրած է ԺԱ. դարուն, ինչ որ ճիշդ չէ մեր տեսութեամբ: Նոյն անթուական տապանագրին հիման վրայ աէր Գէորգ համարուած է Հաղբատի առաջնորդ (թ. 14), ԺԳ. դարուն, որ դարձեալ ուղիղ չէ: Գէորգ Եպիսկոպոսը իրրեւ Հաղբատի առաջնորդ պիտի գրուի ԺԲ. դարուն (թկ. 1158):

2. — Յովնանեկ Եպիսկոպոս (1261-1288), հայրը Գրիգոր Դովեան, մայրը Մամքան: Այս Յովհաննէսին շրջանին պատկանող և թուական կրող արձանագրութիւններէն հաք յարգելի Հեղինակը իրրեւ ԺԳ. դարի անթուական արձանագրութիւններ գրած է նաեւ 23 արձանագրութեանց թիւերը. անոնց մէջէն մեր կարծիքով 13 հաաը կը վերաբերին այս Յովհաննէսի շրջանին. առաջ են, թիւ 6, 7, 26, 27, 28, 29, 33, 34, 55, 56, 57, 82 և 94: Այսպէս կը կարծենք նկատի ունենալով վերոյիշեալ արձանագրութեանց ոճական նմանութիւնը յայտնի թուական ունեցող և այս Յովհաննէսին շրջանին պատկանող արձանագրութեանց հետ:

Հաղբատի առաջնորդական գաւազանին կազմութեան ինչպէս նաեւ ուրիշ մէկ երկու նիւթերու կ'արժէ առանձին անգրագաւալ յառաջիկային:

Ն. ԵՊՍ. ՄՈՎԱԿԱՆ

THE RUPENIDES, HETHUMIDES AND LUSIGNANS (The Structure of the Armeno-Cilician Dynasties). By Count W. H. Rüdiger-Collenberg. Calouste Gulbenkian Foundation Armenian Library, Lisbon, 1963.

Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան Հայկական Մատենաշարէն անցեալ տարի լոյս տեսան երկու հատորներ, The Rupenides, Hethumides and Lusignans և The Armenians in the Byzantine Empire, որոնք մեծ նպաստ մը կը բերեն հայկական պատմութեան և հայագիտութեան:

Առաջինը, կոմս Թուսթ-Քուլէնպէրկի հեղինակութեամբ, յաջող փորձ մըն է Կիլիկեան Թագաւորութեան երեք գլխաւոր Տուներուն (Թուրքինեաններ, Հեթումեաններ և Լուսինեաններ) ծննդաբանութիւնը ընելու. ձեռնարկ մը՝ որուն պակասը մեծապէս զգալի էր ցարդ և որ յատուկ կերպով կը բացատրէ վերոյիշեալ Տուներուն արեւակցական բազմաթիւ կապերը և նկարագիրը:

Գիրքը, տասնութ մեծադիր տախտակներով ցոյց կու տայ ամուսնութիւններու միջոցաւ Թուրքինեաններու և Հեթումեաններու՝ (Լամբրոնի Տէրեր և Արքայական Տուն) Բիւզանդական, Լատինական, Կիպրական, Մոնկոլ-Թաթարական և այլ ժողովուրդներու հետ հաստատած յարաբերութիւնները: Իսկ բազմաթիւ այլ տախտակներով հեղինակը փորձ մը կ'ընէ վիճակագրական մանրամասն նիւթեր օգտագործելով՝ Հայկական Կիլիկիոյ իշխանական Տուներուն և իշխանազուններուն մասին ծանօթութիւններ առնու:

Այսպէս օրինակ, ծննդաբանական տախտակով մը (էջ 17) ցոյց կը տրուի գլխաւոր երկու Տուներուն՝ Թուրքինեաններուն և Հեթումեաններուն միջև հաստատուած արեւակցական կապը. ասիկա կը պատահի ամուսնութեամբը Ստեփանէի (Թուրքինեան) և Ռիթայի (Հեթումեան), 1175ական թուականներուն, և կը կրկնուի Զապէլի (1219-1252) և Հեթում Ա.ի (1226-1269) ամուսնութեամբ:

Կիլիկեան պատմութեան նկարագրին մասին ցայտուն գաղափար մը կու տայ

հետեւեալ տախտակը, որ կը ներկայացնէ դաւադրութեամբ, ոճրային նպատակներով կամ բանտի մէջ սպաննուած իշխանազուններու թիւը.

որով կամ բանտի մէջ սպաննուած իշխանազուններու թիւը.

ԸՆՏԱՆԻՔ	ԵՐԶԱՆ	ԳՈՒՄԱՐ ԱՆԴԱՄԱՆԵՐՈՒ	ՍՊԱՆՆՈՒԱԾՆԵՐ
ՌՈՒԲԻՆԵԱՆՆԵՐ	1070 — 1218	32	15
ՇԵԹՈՒՄԵԱՆՆԵՐ (Լամբոն)	1070 — 1300	69	5
ՇԵԹՈՒՄԵԱՆՆԵՐ (Արաբական Տաւ)	1226 — 1373	85	12
ԼՈՒՍԻՆԵԱՆՆԵՐ	1300 — 1375	15	7

Կը տեսնուի որ 201 անձերու վրայ 33ը սպաննուած են, այսինքն 19 առ հարիւրը, ինչ որ բաւական խօսուած պատկեր մըն է տիրող պայմաններուն և բարքերուն:

Հետաքրքրական է նմանապէս նշել թէ Ռուբինեաններէն զան և բարձրանալով կամ որպէս «Տէր Լերանց» կ'իշխեն տասնմէկ անձեր 140 տարուան շրջանի մը վրայ, Հեթումեաններէն՝ տասնհինգ անձեր 145 տարուան վրայ, մինչ Լուսինեաններ կ'իշխեն հազիւ երեք տարի: Բայց 1187-1289 շրջանին, այսինքն դար մը տարւոյ, կը թագաւորեն երեք անձեր միայն — Լեոն Ա. (1187-1219), Զապէլ և Հեթում Ա. (1219-1270) և Լեոն Բ. (1270-1289): Հետեւաբար մնացեալ քսանեօթ անձերու իշխանութիւնը կը բաժնուի երկու հարիւր տարիներու վրայ:

Ու տակաւին, ազգաբանական և վիճակագրական մանրամասն տախտակներով կը բացատրուին Հայկական Կիլիկիոյ թագունիներուն և իշխանունիներուն կապերը օտար Տաւներու հետ, անոնց կեանքի զանազան հանգամանքները և վերջնական ճակատագիրը: Փոքրիկ ուսումնասիրութիւն մը յատկացուած է Հայկական Կիլիկիոյ գիւնանշաններուն, մինչ հայ թէ օտար ազգիւրներու ընդարձակ ցանկ մը որոշապէս անգնահատելի կը դարձնէ հա-

տարը պատմաբաններուն և Հայկական Կիլիկիոյ պատմութեամբ զբաղողներուն համար:

Սակայն, անկախ գրքին հետաքրքրականութենէն և մեծ արժէքէն, հեղինակը երբեմն կ'ընէ հակասական և ճշմարտութեան չհամապատասխանող դատումներ և հաստատումներ: Այսպէս, Հայ իշխաններու քաղաքական հակումները ցոյց տուող տախտակի մը մէջ (էջ 38) ազգային շնչաւած ձգտումներ ունեցող միայն մէկ Ռուբինեան իշխան կը գտնուի, մինչ նոյն ժամանակաշրջանին համար՝ տասներեք անձեր բրո-Բիւզանդական, վեց անձեր բրո-Լատին և տասնչորս անձեր ալ բրո-Մահմետական հակումներուն ինչ նման դասակարգում մը առ նուազն թէական կրնայ ըլլալ, որովհետեւ Հայկական Կիլիկիոյ պատմութեան մէջ Ռուբինեաններու իշխանութիւնը ամենէն աւելի ազգային գիծ և նկարագիր ունեցող շրջանն է:

Այս և նման հատորներու երեւումը մեծապէս պիտի նպաստէ Հայկական Պատմութիւնը օտարներուն ծանօթացնելու աշխատանքին, և այդ իսկ պատճառաւ շնորհաւորելի է Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը՝ որ կը հովանաւորէ ու կը հրատարակէ զանոնք:

Ա. Գ.

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

Ս. ԹԱՐԳՄԱՆՁԱՑ ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1963 - 1964 ՏԱՐԵՇՐԱՆԻ

ԵՐՈՒՍԱԿԱՆՔ — ՅՈՐԴԱՆԱՆ

Ամեն. Տ. Եղիշէ Ս. Արքեպս. Տէրութեան,
Բարեխնամ Պատրիարք Ս. Աթոռոյ,
Գերշ. Սրբազան Հայրեր,
Հոգշ. Միաբանակից Եղբայրներ,
Սիրելի Մնողներ և Յարգելի Հանդիսականներ

Աստուծոյ շնորհիւ և սղորմութեամբ, և Զեր
Ամենապատուութեան որդեսէր ու հայրական
տնօրինութեամբ, առիթն ու պատասխանա-
տուութիւնը տրուեցաւ արուպիս այս տարի
հարունակելու Ս. Թարգմանչաց Երկրորդական
Վարժարանի ազգանուէր գործը, փոխան օրի-
նական Տեսչին՝ Հոգշ. Տ. Կիւրեղ Վրդ. Գարեկ-
եանի, որ Ս. Աթոռէն պաշտօնով կը բացակայի:

Վարժարանիս պաշտօնական բացումը տեղի
ունեցաւ 1963 տարւոյ Սեպտեմբեր 2ին, որմէ
յետոյ սկսան կանոնաւոր դասաւանդութիւն-
ները մինչև 1964 Մայիսի 13ը, ըստ Կառավա-
րութեան հրահանգին:

Աշակերտութիւն Վարժարանի. — Այս տարի
Վարժարանիս ուսանողութեան ընդհանուր
թիւը եղաւ 321, բաժնուած հետեւեալ ձևով —
Երկրորդականի բաժին՝ 118 ուսանող — 42

մանչ, 66 աղջիկ:

Նախակրթարանի բաժին՝ 141 ուսանող —
76 մանչ, 65 աղջիկ:

Մանկապարտէզի բաժին՝ 72 ուսանող — 40
մանչ, 32 աղջիկ:

Ուսուցչական կազմ. — Վարժարանիս ու-
սուցչական կազմը կը բաղկանայ 26 անձերէ,
որոնց երեքը Ս. Ցակոբեանց Միաբանութեան
անդամ եկեղեցականներ — Գերշ. Տ. Նորայր
Եպս. Պողարեան, Հոգշ. Տ. Արշակ Արդ. Խա-
չատուրեան և Հոգշ. Տ. Սամուէլ Արդ. Աղոյ-
եան, որոնք անվարձ նստիւթումով կը սպառեն
իրենց կեանքէն ու շունչէն մասնաւոր շնոր-
հակալութիւններս:

Գնահատանքի խօսքեր ունիմ Վարժարանիս
ուսուցչական կազմի անդամներուն, որոնք
իրենց անձնական շահերէն կամաւ զրկուելով
և յանախակի դժուարութեանց դիմադրելով,
օժանդակեցին լուսաւորութեան այս ջերմ
սնախի արտափայլման:

Կրթական և ուսումնական վիճակ. — Տար-
ւոյս ընթացքին ունեցանք ուսուցչական ժո-
ղովներ, որոնց ընթացքին նկատի առնուեցան
մասնաւորաբար ուսումնական և կարգապա-
հական հարցեր:

Մեր կրթական ծրագիրը, ըստ նախընթացի,
կը բաղկանայ երեք մասերէ. —

ա) Մանկապարտէզի բաժին — Ծիւլ, Կոկոն
և Ծաղիկ դասարաններ:

բ) Նախակրթարանի բաժին — Վեց դասա-
րաններ:

գ) Երկրորդականի բաժին — հինգ դասա-
րաններ:

Այս տարի Մանկապարտէզի Ծաղիկ դասա-
րանէն վկայական ստացան 23 փոքրիկներ,
որոնք պատրաստ են յառաջիկայ դպրոցա-
կան տարեշրջանին անցնելու Նախակրթարանի
բաժին:

Վարժարանիս Նախակրթական և Երկրոր-
դական բաժիններու կրթական ծրագիրը՝ այս
տարի ևս ընթացաւ քաղաքիս Կառավարական
և այլ վարժարաններու, ինչպէս նաև Անգլիա-
կան ձի. Սի. Ի. Ի ծրագիրներուն համաձայն
մակարդակով: Այս տարի մեր աւարտական
Դասարանի 11 ուսանողները կը մասնակցին
ձի. Սի. Ի. Ի քննութեանց. արդիւնքը յայտնի
կ'ըլլայ յառաջիկայ Սեպտեմբերին:

Անցեալ տարուան ձի. Սի. Ի. Ի քննութեանց
մասնակցող մեր ութ աշակերտներուն ար-
դիւնքը եղած է հետեւեալը. —

Յան Յովսէփեան. — Դասական Հայերէն:

Ալիս Մարտիրոսեան. — Աշխարհաբար Հա-
յերէն:

Տիանա Թէքէեան. — Աշխարհաբար Հայերէն:

Ժանէթ Հապէշեան. — Աշխարհաբար Հայե-
րէն:

Վարդուհի Թէրզիպաշեան. — Դասական Հա-
յերէն, Պատմ. Ընդհ. Ազգաց:

Զարեհ Քէօրօղլանեան. — Աշխարհաբար Հա-
յերէն, Ուսողութիւն:

Պերճ Զէքիճեան. — Աշխարհաբար Հայերէն,
Ուսողութիւն, Բնագիտութիւն, Պատմ. Ընդհ.
Ազգաց:

Պերճուհի Զէքիճեան. — Աշխարհաբար Հա-
յերէն, Ուսողութիւն, Պատմ. Ընդհ. Ազգաց,
Անգլերէն Գրականութիւն:

Այս տարի ևս Վարժարանիս կրթական ծրա-
գիրը իրագործուեցաւ հետեւեալ ճիւղերու ու-
սուցմամբ. — Հայերէն լեզու (Դրաբար և Աշ-
խարհաբար), Կրօնագիտութիւն, Հայոց Պատ-
մութիւն, Պատմութիւն Հայ Մատենագրու-

թեան, Արարերէն և Անդերէն լեզուներ և
գրականութիւններ, Պատմութիւն Ընդհանուր
Ազգաց, Ուսողութիւն, Բնագիտութիւն, Բնա-
լուծութիւն և այլն: Ըստ մարդկային կարողու-
թեան ննարաւոր չափով կանոնաւորութեամբ

իրագործուեցան վերոյիշեալ դասընթացք-
ները:

Ցեղասպան. — Հետեւեալն է մեր վարժա-
րանի 193 Յուլիս 1էն 31 Մայիս 1964 տարեկ-
մէկամսեայ տնտեսական ելևմտացոյցը:

ՄՈՒՏԻՐ

	Յ. Տ.
Արեսանմանէն նուիրասուութիւն (100 տղարէն նուազ անհասակոն նուէրներու զուամբ)	724.820
Պուէնոս Այլէսի Հ. Բ. Ը. Միութենէն	53.800
Բարզէն Եպս. Ազատեանի ձեռամբ (Պ. Այլէսէն) երկու անգամով ստացուած	544.468
Ենովք Յակոբեանէն	35.900
Հէրի Մ. Պրք Հաստատութենէն	250.250
Էսուրք Փանոսեանէն	71.000
Տիկին Ազնի Գարիկեանի մահուան առթիւ ստացուած փոխան ծաղկեպսակի	53.000
Գոսեք վարդապետէն	142.500
Վարդապետ Ասպետեանէն	356.500
Յակոբ Թադեան	107.100
Ալեքս Մանուկեանէն	357.000
Անսէ Զաւէրեանէն	159.200
Պր. Տանիկեանէն	47.425
Օր. Լէյլա Գարակէօզեանէն	357.000
Ռաուլ եւ Սեփան Զարիքեանէն	106.950
Գ. Կիւլպէնկեան Հիմնարկութենէն	589.855
Ասպետաց թուակներէն	1620.000
Ունեւորայէն	107.495
Վանառեալ զբերէ եւ զբեմակամէ	276.190
Հանդէսներէ եւ ցուցահանդէսէ	58.140
Վկայազբերէ եւ վերամնութեանց տուրներ	39.800
Գաղութիւն 4 Միութիւններու կողմէ կազմակերպուած «Անյոյի Զանգակատուն»	98.750
Ասմունքի Երեկոյթի զուս հասոյթը	16.090
Հանազան մուսքեր	
Համագումար Միաց. — Յ. Տիւնար	6173.323

ԵԼՔ

Ելից առաւելութիւն ճախորդ տարեցոյցանէն	158.585
Գրեմական պիտոյք	20.045
Վանառեալի զբեմակամք եւ զանազան զբեր	290.860
Հանդէսներու ծախք	23.760
Մանր ծախք եւլն.	127.351
Կան-կարասեաց եւ այլեւայլ նորոգութեանց	171.960
Ձեռագործի նիւթեր	21.460
Սկանուներու զգեստ	2.100
Մանկապարտէզի խաղալիքներ եւ մարզական առարկաներ	27.770
Հանազան ծախքեր	56.105
Արարերէնի ֆենիչից	9.000
Հասուցում զործէն արձակման առթիւ	80.000
Ամսական պատշոնութեան (մինչեւ Մայիսի վերջը)	4401.500

Համագումար Ելից. — Յ. Տիւնար

5390.496

6173.323

— 5390.496

Մից առաւելութիւն 1964 Մայիս 31 ին՝ Յ. Տիւնար

782.827

ՍՐՐՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

100 ՏՈՒՐԷՆ ԸՆԴՈՒՅՑ ԵՆԴՈՒՐՏԱՆՈՒՐԵԱՆԵՐ ԳՐԱՆԿ

1963 Յուլիս 1 — 1964 Մայիս 31

	Թ. Տ. Ֆիլս
Ակնեւ Դընեանէն	17.725
Յարութիւն Գարբեանէն	1.000
Տիկին Մարի Դաւթեանէն	8.850
Միհրան Սլթունեանէն	8.850
Եւփիմէ Գասապեանէն	8.900
Հմայեակ Սարգիսեանէն	8.900
Կարօ Պօսուղեանէն	21.340
Սեդրակ Սիմիսեանէն	10.670
Գէորգ Թօփալեանէն	10.670
Ղազար Ղազարեանէն	10.670
Գրիգոր Ղազարեանէն	10.670
Զարէն Գիւրջեանէն	10.670
Նսան Իսէկեանէն	10.670
Վարդգէս Երեցեանէն	10.670
Պաւլիկ, Լուսի Աւետեանէն	10.670
Հրանդ Տէօփեանէն	10.500
Այսա Տէօփեանէն	10.500
Եանկ Ռիմեանկ Կիլ	17.900
Ասկը Իսթիւրեանէն	8.900
Ազնեւ Հանրեանէն	8.900
Մարթին Արգարեանէն	8.900
Արա Եարսումեան	8.900
Երուանդ Յակոբեանէն	8.900
Արմիսդէ Ամբրեանէն	27.000
Սիմոն Զաւարեանէն	8.000
Տէր Եւ Տիկին Ազնաւուրեանէն	17.900
Նուարդ Տարլեանէն	8.900
Սիմոն Շմաւոնեանէն	10.500
Գէորգ Սարաժեանէն	21.440
Միխայէլ Սէյմուրեան	8.900
Օր. Մարիցա Խաչիկեանէն	8.900
Գարեգին Տէմիրեանէն	8.900

	Թ. Տ. Ֆիլս
Սարգիս Զարգարեանէն	8.900
Տիկին Թագուհի Դաւիթեանէն	8.900
Տիկին Զարյա Աւագեանէն	8.900
Տիկին Փերոյզ Պապայեանէն	8.900
Անդրանիկ Պայոյեանէն	10.500
Կարօ Նազարեանէն	10.500
Վարդգէս Պօլսեանէն	20.955
Տէր Եւ Տիկին Աստեանէն	8.900
Սեմի Աւետեանէն	8.900
Տիկին Զարուհի Արտեմեանէն	8.900
Տիկին Արթուրեան Սողոմեանէն	8.900
Անճուր Եանդրեանէն	8.900
Մարկարէթ Սիմայեանէն	14.300
Գոյիս Ֆլորէն	8.925
Արեակ Օւսպուսեանէն	12.515
Հայկունի Գոյրազեանէն	17.875
Ճօն Պոլսեանէն	8.925
Ն. Քէլեքեանէն	10.545
Սիլվա Տէմիրեանէն	8.925
Սիւս Թաւեանէն	17.875
Մկրտիչ Սամարեանէն	8.925
Վանուհի Կոստեանէն	8.925
Պր. Գարակէօզեանէն	8.870
Տիկին Մեծօրիպէ Թիմուրեան	8.925
Պր. Կարապետեանէն	8.925
Պր. Սյւլալեանէն	8.925
Նազար Հիմայեանէն	8.725
Իզապէլ Սամուելեանէն	8.925
Գառնիկ Պազարեանէն	31.95
Սարգիս Նորարեանէն	17.850
Ս. Տէմիրեանէն	8.925
Ոմն	8.000

Ընդմ. Գումար 724.820

**Կրօնական, Բարոյական, Ազգային Դաս-
փառակութիւն.** — Վարժարանիս կրթական և
ուսումնական ծրագրին զուգընթաց, հոգ տար-
ուեցաւ նաև մեր աշակերտներու կրօնական,
բարոյական, կարգապահական և ազգային
հարազատ դաստիարակութեան:

Կրօնական մեր պարտականութիւնները կա-
տարած ենք ամենայն խղճմտութեամբ և ճշ-
դապահութեամբ, առաջնորդելով աշակերտու-
թիւնը դանազան սրբափայլեր, թէ՛ մատուցա-
նողներէն ներս բարի հիմք մը հաստատելու
յաւիտենական արժէքներու ճանաչմամբ և թէ՛
ազգային քաղցր պարտականութիւն մը կա-
տարած ըլլալու վսեմ գիտակցութեամբ: Սուրբ
Թննդեան և Սուրբ Յարութեան տօներուն, ամ-
բողջ աշակերտութիւնը մասնակցեցաւ Ս. Հա-
ղորդութեան խորհուրդին. այս առթիւ, ըստ
բարի սովորութեան, օտար վարժարաններու

Հայ ուսանողները ևս հրաւիրուեցան նոյն
խորհուրդին մասնակցելու:

Դասախօսական հաւաքոյքներ. — Տարւոյս
ընթացքին ունեցանք մասնաւոր հրաւիրեալ-
ներու, ուսուցիչներու և քարձրաստիճան եկե-
ղեցականներու դասախօսական ձեռնարկներ,
Անգլերէն, Հայերէն և Արարերէն լեզուներով,
նիւթ ունենալով ազգային, պատմական, գրա-
կան և մարդասիրական հարցեր:

Մարզական կեանք. — 1963-1964 տարեշըր-
ջանին վարժարանէն ներս տեղի ունեցան
Ֆետիպօլի 22, Պասքէթպօլի 5, և Վօլիպօլի 3
միջ-դասարանային և օտար վարժարաններու
դէմ դանազան մրցումներ, ժառնգ. վարժա-
րանի և Ս. Թարգմանչաց վարժարանի խաղա-
վայրերուն վրայ:

Վարժարանս այս տարի ևս ունեցաւ իր
Տարեկան Դաշտահանդէսը, ուր մեր երկսեռ

ուսանողութիւնը, բաժնուած Արաբա և Մասիս (մանչերու), Սեւան և Երևան (աղջիկներու) չորս մրցորդ խումբերու, լաւապէս ցուցաբերեց իր մէկ տարուան մարզական աշխատանքներուն արդիւնքը՝ մարմնակրթութեան, մարզանքի, վազքի, ռատուի և այլ մրցումներու մէջ:

Մեր այս տարուան Դաշտահանդէսին համար ծրուագէմարնակ Պր. Անդրանիկ Ստամպուլեան և Պր. Յակոբ Առաքելեան սիրաշատ մեծ խորհրդի շքանշաններ: Պր. Վարդան Տէր Վարդանեան ազնուօրէն նուիրեց մարզանքի գեղեցիկ վահան մը, ինչպէս նաև օգնական մարզիչին փոքր վահան մը, հանգերձ չքանշաններու վրայ նուրբ փորագրութիւններու: Մեր մասնաւոր շնորհակալութիւնները կը յայտնենք այսպիսի բարեսէր անձերուն:

Հայկական եկեղեցական և ժողովրդական երաժշտութեան դարձրացք. — Այս տարի ևս շարունակուեցաւ երաժշտութեան ուսուցումը՝ աղջուսանելու համար ուսանողութեան հոգին և կենդանացնելու՝ գեղեցիկութեան ճաշակը:

Ձեռագործային աշխատանք. — Այս տարուան դասացուցակին մէջ մասնաւոր պահեր տրամադրուեցան ձեռագործի համար: Ձեռային աշխատանքները վաճառքի պիտի դրուին ի նպաստ վարժարանիս կազմակերպուած 1964 Յունիս 6 և 7-ի աւանդական Պաշարին: Այս առիթով կանխայայտ շնորհակալութիւններու խօսքեր ունիմ վարժարանիս Ուսուցչական կազմին, Երուսաղէմարնակ Տիկնանց և Օրիորդաց յանձնախումբերուն, կազմակերպութեանց և անհատներու, որոնք նիւթապէս կամ բարոյապէս կ'օժանդակեն մեր Պաշարին:

Սկստական շաբաթ և դպրոցական պոյզներ. — Այս տարի ևս գոթախտարար տղոց սկստական խումբ մը կարելի չեղաւ ունենալ, սկստական պիտի մը չգոյութեան, ինչպէս նաև նիւթական և տեղական անյարմարութիւններու պատճառաւ: Այս բայք կը լեցնեն գաղութիս մարզական երեք Միութիւնները իրենց ֆանքերով: Աղջկանց խումբը թէև ուշ, սակայն շարունակեց իր գոյութիւնը, առաջնորդութեամբ Օր. Աղնիւ Ենաղուպեանի և Տիկ. Ամատունիի: Կատարուեցան նաև տարեկան երկու պտոյտներ, մին Նախակրթարանի, իսկ միւսը՝ երկրորդական բաժնի աշակերտներուն համար:

Գործարան. — Վարժարանիս նախկին հատորներուն վրայ աւելցան նորագոյն Անգլիական Համայնագիտարանի 20 հատորներ, որոնք շարունակելի են, և ունեցանք Ուսուցչական վերաբերեալ 11 գրքեր:

Անհրաժեշտութիւններ. — Վարժարանիս շէնքը պէտք ունի ընդհանուր նորոգութեան: Այս տարի կըցանք նորոգել միայն լուացարանները, մի քանի դռներ և պատուհաններ: Կը յուսանք յաջորդ տարիներուն բարեգործուած տեսնել Ս. Թարգմանչաց Վարժարանը, մեր աղգային բարերարներու և բարեգործներու ֆանքով:

Դաստիարակական. — Նիւթական շէնքին հետ կայ նաև բարոյական կամ հոգեկան շէնքը, որուն ճարտարապետները ոչ միայն ուսուցիչներն են, այլ նաև որդեսէր մայրերը: Այս ներքին շէնքը տունէն կը սկսի կառուցուիլ, որովհետեւ ըստ Թրիմեան Հայրիկի, Էփ. Ղոյունդներ և աղգեր միայն հացով չեն աղբիր, թագաւորութեամբ և աղատութեամբ չեն բարձրանար, այլ առաւելապէս բարոյական կեանքով, և այդ կենսական կեանքը տաղը ընտանիքն է:

Աղգ մը այն է ինչ որ ընտանիքն է: Տան մէջ է որ կը կերտուի մանուկը, ինչպէս մանուկն վարդան, որ եղաւ Նորահրաշ պատկաւոր և զօրագլուխ առաքինեաց ըստ Ենորհալի Հայրապետին, և պարծանքն ու պատիւը Մամիկոնեան տոհմին, և գիւցազնութեան, անձնագոհութեան ու բարեպաշտութեան մարմնացումը Հայ ժողովուրդին: Տիպար մայրն է որ տիպար մարդ յառաջ կը բերէ: Տան կամ մօր անմիջական գործակիցներն են Դպրոցն ու եկեղեցին. երբ տունը մանկան նկարագիրը կը կերտէ, Դպրոցն ու եկեղեցին զայն կը կատարեալագործեն. զայս կ'ըսեմ լաւատեսութեամբ:

Արդ, եթէ կ'ուզենք օրինակելի և ընտրելագոյն աշակերտներ կամ շրջանաւարտներ ունենալ, դպրոց, եկեղեցի և ընտանիք անհրաժեշտ է որ գործակցին իրարու: Ընտանիքի մէջ ծնողքը, եկեղեցւոյ մէջ՝ հովիւը, իսկ դպրոցին մէջ՝ ուսուցիչը լաւ վարժութիւններով, ներշնչումներով և տպաւորութիւններով հասցնելու են տիպար և բնորոշ նկարագրի տէր մարդիկ: Ըստ այնմ Էմբրսըն իրաւունքով կ'ըսէ թէ «Մարդիկ այն են ինչ որ զինուած են իրենց մայրերուն ձեռքով»:

Արդ, սիրելի շրջանաւարտներ, դուք որ այսօր կը բաժնուիք ձեր մանկութեան և պատանեկութեան ընկերը եղող Ս. Թարգմանչաց Վարժարանէն, դուք որ ձեր վերջին քայլերը առիթ, բարով յիշեցէք ու բարով մեկնեցէք: Դարձէք ձեր բազմաշարժար ժողովուրդին սփփանք, և անօգնական ժողովուրդին՝ խաւարահայած լոյս: Դուք տեսաք պատմութեան մէջ թէ Հայ ժողովուրդը որքան տառապած, խոցոտուած, լքուած է, քայց դեռ կ'ապրի ու պիտի ապրի այնքան ատեն որ իր ցաւերուն մէջ համբերութեամբ հարազատ զաւակներ ու հանճարներ կը ծնի: Այսօր ձեր ուխտի օրն է, խոստումի և հրաժեշտի ժամը: Ապրեցէք այնպէս ինչպէս որ ապրեցան մեր քաջակորով նախնիքը:

Վերջին օրնութիւնս կու տամ ձեզի: Այս աշխարհի հանապարհին փուշեր ու քարեր չատկան և պիտի հանգիպին ձեզի բնական օրէնքներով: Թող փուշերը վարդ, ու քարերը՝ դարդ դառնան: Ձեր ճակտի քրտանց կայլակները ոտորէի մարգարիտներ ըլլան փայլուն, ու վերքերը ձեր՝ երգեր դառնան:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՅՐԱՄ ԻԻԶՊԱՇԵԱՆ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ
ԵՒ ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԵԶԻ

1963 - 1964 ՏԱՐԵՇՐԶԱՆԻ

Ա Մ Մ Ա Ն

Ամեն. Տ. Եղիշէ Ս. Արքեպս. Տէրտէրեան,
Բարեխնամ Պատրիարք Ս. Աթոռոյ,
Հոգեշնորհ Հայրեր,
Սիրելի մշտողներ և Բարգելի Հանգիստականներ

Վերջին քանի մը տարիներուն Ամմանի Ազգ. Վարժարանը դժուար շրջան մը անցուց, ու երբ բացուեցաւ նորակազմ շէնքը՝ աշակերտութեան թիւը 190 էն իջած էր 154 իւ Անցեալ Յունուարին, Երուսաղէմի Ս. Աթոռի Պատրիարքութեան կարգադրութեամբ կազմուեցաւ կրթական յանձնախումբ մը, բաղկացեալ Տիկ. Ա. Ոսկերիչեանէ, Տիկ. Ն. Խաչիկեանէ և Սր. Ս. Պէրպէրեանէ, որուն պաշտօն տրուեցաւ ղարդոյին մասին պատրաստել մանրամասն տեղեկագիր մը:

Երեք ամիսներ աշխատելէ վերջ, ու կանոնաւոր կերպով երկու շաբաթ զասուանդութիւններուն հետեւելէ յետոյ, Յանձնախումբը պատրաստեց խնամուած տեղեկագիր մը ու զայն ներկայացուց Երուսաղէմի Պատրիարքութեան, Ապրիլ 1963 ին:

Շնորհակալիք. — Տեսչութեան և մեր ուսանողութեան կողմէ խորին շնորհակալութիւններ կը յայտնենք այս առիթով այն բոլոր ազգասէր բարերարներուն և նուիրատուներուն, որոնք նիւթապէս և բարոյապէս օժանդակեցին Երուսաղէմի Հայոց միակ ուսման այս օճախին լուսաւորութեան: Շնորհակալութիւն նաեւ ժառնգ. Վարժարանի Տեսչութեան որ այս տարի ևս բարի եղաւ տրամադրել Վարժարանին որանը և այլ անհրաժեշտ պէտքեր:

Շնորհակալութեան մասնաւոր խօսքեր Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան, Հաուրտ Գարակէօղեան Հիմնարկութեան և անոր ներկայացուցիչ Սր. Լէյլա Գարակէօղեանին, Կիւլլապի Կիւլպէնկեան Հաստատութեան և Ունիւնային:

Սրբազան Հայր, Ս. Աթոռոյ հովանաւորութիւնն ու պաշտպանութիւնը անպակաս ըլլան մեր վրայէն, և թող Տէրը անսասան ու հաստատ պահէ զայն յաւիտեան: Ժիւղն արմա-

Պատրիարքարանը ամբողջութեամբ իւրացուց Յանձնախումբին թելադրած հիմնական փոփոխութիւնները՝ կրթական, տնտեսական և ուսուցչական մարդերուն մէջ, ու Օգոստոս 1963 ին Յանձնախումբիս անդամները նշանակեց Վարժարանիս նոր Տնօրէն մարմին՝ տեղւոյս հոգեւոր Հովիւ Հոգշ. Տ. Անուշաւան Վրդ. Զղջանեանի տեսչութեամբ:

Այժմ կը ներկայացնենք մեր խնամած աշխատանքին մէկ հակիրճ պատկերը:

Աշակերտութեան ընդհանուր թիւը 197 է (100 մանչ, 97 աղջիկ): Ունեցանք 44 նոր աշակերտներ:

Վարժարանիս կրթական ծրագիրը փոփոխութեանց ենթարկուեցաւ զանազան մարզերու մէջ:

Կրթ. Այլ. — Գրեթէ ամէն տեղ, բոլոր նախակրթարաններու ծրագիրը նոյնն է: 6-12 տարուան շրջանի մը ընթացքին, աշակերտը կը վարժուի մտածելու, պարզ թուարանական խնդիրներ լուծելու, կ'ընտելանայ լեզուները կոկիկ ու պարզ ձևով գործածելու գաղտնի-

տով, արմատը՝ հիւղով կ'ուրախանան. թող ուրախառիթ օրեր աւելնան մեր օրերուն վրայ:

Այժմ պահն է որ Զերդ Ամենապատուութեան ներկայացնեմ նախ մեր Վարժարանի ներկայ տարւոյս հունձքը եղող տասնեմէկ շրջանաւորտ-շրջանաւորտուհիները, և երկրորդ՝ Վարժարանիս ուսման և վարուց մէջ յառաջագէտ ուսանողները. կը խնդրեմ որ անոնց վկայականներուն և մրցանակներուն հետ շնորհէք նաեւ Զեր հայրական խրատներն ու օրհնութիւնը, որպէսզի անոնք մնան հաւատարիմ, ըլլան խոտովմալից զաւակներ և պարծանք՝ Ս. Աթոռոյ և Պատրիարքութեան կողմէ հովանաւորեալ Ս. Թարգմանչաց Երկրորդական Վարժարանին:

Մատչելով ի համարը Զեր Ս. Աջոյն խոնարհագոյն սիրով

ԴԱՆԻԷԼ ԱՅՂ. ՇԱՄԼԵԱՆ

ԱՌժժ. Տեսուչ

Ս. Թարգմանչաց Երկ. Վարժարանի

քին ու կր հասկնայ պարզ գաղափարները դասաորելու ձևը: Աշակերտը նախակրթարանին մէջ, տակաւ առ տակաւ կ'ունենայ նոր հետաքրքրութիւններ, կը սկսի գիտել շօրջի իրերը ու դատել երևոյթները, այսինքն, բնականուր առմամբ, սորվելէ աւելի՝ սորվելու հ հասկնալու ձևը կը սկսի բմբռնել:

Գծրախտարար, մեր ազգային վարժարանները քիչ մը ամէն տեղ այսպիսի բնականուր ծրագիր մը չեն հետապնդած ընթերցել: Նկատի առնելով որ աշակերտութեան մեծամասնութիւնը նախակրթարանէն վերջ արհեստաւոր կ'ըլլար, դասաւանդուած նիւթերով ծանրաբեռնուած էր դասացուցակը, որպէսզի տղաք առաւելագոյնը սորված մեկնէին: Այս պատճառով աշակերտները կը ստիպուէին գոնէ մինչև 15 տարեկան զպրոց մնալ: Հետեւաբար անոնք դժուարութեամբ կ'ընդունուէին երկրորդական վարժարաններ, ու գիտութեան հ արագութեան այս դարուն ետ կը մնային քիչ մը ամէն քանի մէջ:

Իւզպաշեան-Վիւլպէնկեան վարժարանն ալ այս վիճակին մէջ էր: Կային մեծ թիւով աշակերտներ որոնց տարիքը չէր համապատասխաներ այն դասարաններուն՝ ուր կը գտնուէին: Սրինակ, Բ. դասարանին մէջ կային 1(-11 տարեկան, իսկ Ե. և Զ. դասարաններուն մէջ՝ 13, 14, նոյնիսկ 15 տարեկան աշակերտներ:

Առաջին հերթին, 6 տարեկան լրացնող աշակերտները դրուեցան Ա. դասարան և ուրախ ենք որ անոնք Ա. դասարանի լաւագոյն աշակերտներն են:

Նախ, որքան կարելի էր, նախակրթարանին մէջ ալ բարձրացուցինք տարիքով մեծ աշակերտները, ու մինչև Դ. դասարան կանոնաւորուած է այս հարցը: Ա. դասարանին միջին տարիքը 6-7 է, Բ. դասարանինը՝ 7-8, Գ. դասարանինը՝ 8-9 և Դ. դասարանինը՝ 9-10: Արդէն Ե. և Զ. դասարաններու աշակերտները մեծամասնութեամբ պէտք եղածէն աւելի մեծ էին:

ԴԱՍԱԳԻՐԲ. — Տարիքի փոփոխութեանց իբր ուղղակի հետեւանք, ստիպուեցանք նաեւ դասագիրքերու հիմնական փոփոխութիւններ բնել: Տղոց անմատչելի ու անմարսելի դասագիրքերէն ոմանք դանց առնուեցան, ու դասագիրքերը յարմարեցուցան աշակերտներու տարիքին: Այսպէսով աշակերտներ հաճոյքով սորվեցան և իւրացուցին իրենց մատչելի դասագիրքերը: Թէեւ դասագիրքեր երբեմն նոյնը մնացին, բայց թէ՛ դասաւանդութիւններուն ձևը արդիացաւ եւ թէ՛ դասերը սորվող աշակերտներուն տարիքը իջաւ:

Ուրեմն կարելի է բնել թէ զպրոցին ուսման մակարդակը զգալիօրէն բարձրացած է:

ԴԱՍԱԿԱՆԻՈՒԹԻՒՆ. — Անցեալ տարի 14 նիւթեր կը դասաւանդուէին վարժարանէն ներս: Երեք լեզուով Պատմութիւն, երեք լեզուով Թուարանութիւն, երեք լեզուով Գիտութիւն:

Զանց առնուեցան աւելորդ դասերը, օրինակ՝ Գրահաշիւ, Անգլերէն Գիտութիւն, Անգլերէն Պատմութիւն և վարի կարգերուն՝ Արաբերէն Թուարանութիւն: Անոնց տեղ դրուեցան երգ, Մարզանք, Զեռագործ և Գծագրութիւն:

Այն դասերը որ դանց առնուեցան երկրորդական վարժարաններու նիւթեր են, իսկ թուարանութիւնը թէեւ Հայերէն լեզուով, բայց կառավարութեան Թուարանութեան ծրագրին համաձայն կը դասաւանդուի վարժարանէն ներս: Այնպէս մը կարգադրեցինք, որ Հայերէն լեզուով բացատրուած Թուարանութիւնը կրկին բացատրուի Արաբերէն լեզուով, որպէսզի աշակերտներ կարենան կառավարական բնութեանց արաբերէն Թուարանութեան բառամթերքը իւրացնել:

Դասաւանդութեանց արդի ձեւերուն ծանօթ ենք, ու վարի դասարաններուն մէջ կարելի եղածին չափ փորձեցինք որ աշակերտներ դասերը սորվին դասարանին մէջ ու պակսին տան պարտականութիւնները: Վստահ ենք որ յաջորդ տարի երբ ունենանք ուսուցչական ընտիր գրագարան մը, ուսուցչուհիներ պիտի կարենան օգտուիլ օտար գիրքերէ, ու բերանացի դասերու և դասարանային աշխատանքներու աւելի զարկ պիտի տան:

ՎԿԱՅԱԿԱՆ, ՄՐՑԱՆԱԿ. — Ամէն տեղ Մանկապարտէզի Վկայականը կամայ կամայ կը վերցուի զպրոցներէն. նկատի առնելով այս պարագան, ու մանաւանդ Ծաղիկ Դասարանի աշակերտներուն տարիքը, այսինքն 5-6 տարեկան, դանց առնուեցաւ Մանկապարտէզի Վկայականը:

Նաեւ դանց առնուեցաւ Շրջանաւարտ դասարանի մրցանակներու դրութիւնը, քանի որ այդ տարիքին դասերը այնքան ալ դժուար չեն որպէսզի աշակերտները մրցանակներով շփացուին: Գիտութեան և ուսման այս դարուն, ժլատ պէտք է ըլլանք մեր գովառններուն ու զնահատանքներուն մէջ: Սորվելու փափաքը մրցանակով չի խթանուիր անպայման: Ըն կը ծնի միջնորոտէն որ զպրոցինն է և ուրախ եմ որ անցեալ տարուան մեր անյոյս ու ծոյլ նկատուած աշակերտները այսօր վճռած են, ի գին ամէն զոհողութեան, շարունակել իրենց ուսումը երկրորդական վարժարանի մէջ:

Ուրեմն, առանց մեծ փառասիրութեան կրնանք յայտարարել թէ ըլլայ տարիքով, ըլլայ կրթութեամբ, ըլլայ ուսման մակարդակով՝ Իւզպաշեան-Վիւլպէնկեան վարժարանը այսօր կը հաւասարի որ եւ պետական թէ համայնքային նախակրթարանի: Վստահ ենք որ եթէ ոչ այս տարի, գոնէ մէկ-երկու տարի յետոյ մեր աշակերտները բնական կերպով պիտի մտնեն երկրորդական որ եւ վարժարան առաւելագոյն 12 տարեկանին, և Արաբերէնի ու Անգլերէնի կողքին՝ նաեւ ստացած պիտի ըլլան հայեցի կրթութիւն և գիտնան իրենց մայրենի լեզուն:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԲԱՐԵՋԱՐԴՈՒՄ. — Աշակերտներու հանգիստին ու վարժարանիս բարեկարգման համար ոչ մէկ հիգ խնայուեցաւ Դրպրոցը բացուած օրն իսկ, զրան առջեւ էր բռնորոշին նոր Մերսեդես պաս մը, 1750 Յորդանանեան Տինար արժէքով:

Ռոլոր դասարաններուն մէջ զետեղուեցան վառարաններ՝ տղաքը պաշտպանելու համար ձմեռան ցուրտէն: Այս առթիւ ծնողներէն Պր. Կ. Մարտոյեան և Պր. Յակոբ Մխճեան նուիրեցին վառարաններ:

Ճաշարանի համար հինգ նոր սեղաններ շինուեցան, իսկ Պր. Դէորդ Տաքեւեան նուիրեց պուժակաղ մը:

Բաղաքապետարան մեր դիմումին վրայ, դպրոցին համբուռ շինութեան ծախսը կ'իմանանք որ վաւերացուած է ու մեզ կը վստահեցնեն թէ մինչեւ աշուն համբան շինուած պիտի ըլլայ:

Մեր անձնական դիմումներուն վրայ և Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնական վարչութեան անդամուհի Տիկ. Մ. Յովսէփեանի ջանքերով, աշնու բարերար մը նուիրեց 200 Տոլար (70 Թ. Տ.) դպրոցին հարստային ցանկապատի շինութեան կ'նպաստ:

Հատ գնահատելի նուէր մը ըրաւ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը, որ մեր դիմումներուն ընդառաջելով, դպրոցիս իր տարեկան 660 Տոլարի (231 Թ. Տինար) յատկացումէն զատ, ըրաւ յաւելեալ նուէր մը՝ 376 Տոլար (134 Թ. Տինար): Այս գումարը պիտի յատկացուի Մանկապարտէզին խաղալիքներ, ձեռական աշխատանքներու համար պէտք եղած նիւթեղէններ, պատկերազարդ գիրքեր, գրեական պիտոյքներ և ուսուցչական փոքր բայց ընտիր գրադարան մը գնելու: Դարձեալ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը վարժարանիս յատկացուց խմորատու պեքենայի մը գինը: մեքենան արդէն գնուած է, իսկ գիրքերու և նիւթեղէններու համար վճարումներ եղած են Անգլիայ:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՀԻՒՐԵՐ. — Այս տարի վարժարանս այցելեց ընտրանի հիւրերու շարք մը: Ամենայն Հայոց Վեհափառ Վաթողիկոսը, Հ. Բ. Ը. Միութեան նախագահ Տիար Ալեքս Մանուկեան և աշնու Տիկինը, և իրենց ընկերացող պատկառելի հիւրերու խումբ մը:

Փետրուարին, Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան նախագահը և Հայկական Բաժնի ներկայացուցիչը, իրենց տիկիններով այցելութիւն տուին: Այս առթիւներով գործադրուեցան պատշաճ յայտագրեր աշակերտութեան կողմէ: Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան նախագահը և Տիար Ռոպէր Կիւլպէնկեան շատ գոհ մնացին ու մասնաւորաբար շնորհասորեցին աշխատանքը:

Դպրոցն այցելեց նաև ծանօթ դաշնակահարուհի Օր. Լիւսի Իլյանեան, որ նուագեց աշակերտութեան համար:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ. — Ուրախ ենք որ մեր աշակերտներն այլ զգացին տարուած աշխատանքը ու ինքնաբերաւ հիգ մը ըրին, խանդավառութեամբ մասնակցելով ամէն ձեռնարկի:

Ս. Ծնունդի առթիւ դպրոցական փոքր հանդէս մը տեղի ունեցաւ: Հանգիստութիւններ եղան նաև Վարդանանցի և Մայրերու Օրուան առթիւ: Կատարուեցան ուսուցչական և աշակերտական պիտոյքներ, ինչպէս նաև ծնողական ժողով:

ՈՒՍՈՒՑԱԿԱՆ ԿԱԶՄ. — Այս տարի ուսուցչական կազմին մէջ եղան կարեւոր փոփոխութիւններ: Ունինք 10 հոգինոց ուսուցչական կազմ մը, բացի Մանկապարտէզի 3 օգնականներէն: Նախակրթարանի բոլոր ուսուցիչներն ալ նուազագոյն երկրորդական վարժարանէ վկայեալներ են: Երկու ուսուցիչները (մին Արար) որոնք արարեքէն լեզու կը դասուանդեն, պետական Թաուհիհի վկայականներ ունին: Տարիներու փորձառութեամբ ու համայնարանական վկայականներ ունեցող ուսուցչուհիներ կը դասուանդեն Անգլերէն, Հայերէն և գիտական դասեր, երեւոյթ մը՝ որ գոնէ Հայ դպրոցներու համար բացառիկ է:

Շնորհակալութիւն կ'ուզեմ յայտնել ուսուցչական կազմին, որ, գիտակից իր կոչումին, զոնդութեամբ ու համբերութեամբ յաւելեալ աշխատանքը սիրով տարաւ ու կարելի դարձուց նոր ծրագիրներու յաջող գործադրութիւնը:

Ամէն նոր շարժում միտքերը կը ցնէ, ու եթէ անդրադարձայ այս կրթական հարցերուն, ծնողներէ աւելի՝ հանրութիւնը լուսաբանելու միտումով էր: Կը զգանք որ մեր ծնողները, Հայու վայել ազգասիրութեամբ, իրենց զաւակները կը զրկեն ազգային վարժարան և կը վստահին մեզի: Այս կարճ ժամանակուան ընթացքին, անոնք իրենց զաւակներուն վրայ տեսան յառաջդիմութիւն և դպրոցիս նկատմամբ սէր, որ կու գայ դպրոցէն ներս ստացուած հոգածութենէն: Ծնողները զօրավիգ կանգնեցան Տնօրէնութեան բոլոր կարգադրութիւններուն և իրենց անձնական փաստերով, բնութեան թուղթերով և կանոնաւոր տեսարաններ տեսնելով, ուրիշները լուսաբանեցին: Շնորհակալ ենք մեր սիրելի աշակերտներուն ծնողներուն:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՑԻՆ. ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ. — Ծնողներ քանի մը օրուան մէջ դպրոցիս պատի օրացոյցները սիրով սպասեցին, որոնցմէ գոյացաւ 52 Թ. Տինար շահ մը:

Առանց դժուարութեան կրցանք համախմբել Ամմանի դերակատարներու խումբ մը, որոնք իրենց ժամանակն ու հանգիստը զոհելով, շատ յաջող կերպով ներկայացուցին «Չարըւը Արթին Աղա» կատակերգութիւնը: Այս առթիւ կ'ուզեմ հրապարակաւ շնորհակալութիւն յայտնել գաղութիս երկու մարդական Միութեանց՝

Հ. Մ. Ը. Մ. Ի և Ա. Մ. Մ. Ի, որոնց անդամներն են կազմում էր թատերական այս խումբը:

ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐ. — Դպրոցիս բարերարներու առաջին շարքին վրայ կու գայ Հ. Բ. Ը. Միսթինը, որ ամեն տարի 1600 Տոլար (561 Թ. Տիւնար) կը յատկացնէ Վարժարանիս: Երկրորդ մեծ բարերար հաստատութիւնն է Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը, որ տարեկան 600 Տոլարի (231 Թ. Տիւնար) օգնութիւն մը կ'ընէ զըպրոցիս: Այս տարի ստացանք յաւելեալ օգնութիւն մըն ալ՝ գիրքերու համար:

Ամմանէն կ'ուզեմ յիշել Հայ Օգնութեան Միութիւնը, որ իր բարեսիրական հանրօգուտ աշխատանքներէն զատ, նաեւ կ'օգնէ զըպրոցիս՝ 15 սան պահելով ու կը վճարէ 89 Թ. Տիւնար:

Նար: Սաներ կը պահեն նաեւ Տիկին Զ. Փէլթէքեան, Օր. Ն. Փանոսեան և Պր. Թ. Եոյսեան, Ատէնէն:

Այս բարերարներէն զատ զըպրոցս ինքը կը պահէ 22 սաներ (աշակերտներ՝ որոնք անկարող են իրենց թոշակները վճարելու), ամբողջական կամ մասնակի զեղջեր ընելով անոնց թոշակներէն:

ՊիՏՏԷ. — Երեսօղէմի Պատրիարքարանին կարգադրութեամբ, զըպրոցիս պիւտճէն բաժնուեցաւ Ամմանի Հովուական պիւտճէն և զըպրոցիս անունով հաշիւ մը բացուեցաւ տեղւոյս Օթթոման պանքին մէջ: Ստորեւ կու տանք ամփոփ հաշուեկշիռ մը. —

Ո Ւ Ո Ն Ք

(1 Սեպտեմբր 1963 — 31 Օգոստոս 1964)

	Յ. ՏԻՆԱՐ	Յ. ՏԻՆԱՐ
1. — Թոշակներէ գոյացած	960	
Հայ Օգնութեան Միութեանէն	89	1049
2. — Ծախուած դասագիրքերէ գոյացած		228
3. — Ինքնաշարժի գանձումներ		537
4. — Որացոյցներէ	52	
5. — Ներկայացում	53	105
6. — Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեանէն (Դրադարանի, Մանկ. խաղալիքներու, ևն.)		134
7. — Աշակերտներէ հաւաքուած (ճաշարանի, վիճակացոյցի, քննութեանց, սոլարի, հանգէսի զգեստներու, ևն.)		35
8. — Զանազան մանր նուէրներ		52
9. — Երեսօղէմի Պատրիարքարանէն ստացուած դրամական օգնութիւն (ներառեալ՝ Հ. Բ. Ը. Մ. Ի և Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան յատկացումները)		1325
		Ընդհ. մուտք՝ Թ. Տ. 3465

Ո Ւ Ք

(1 Սեպտեմբր 1963 — 31 Օգոստոս 1964)

	Յ. ՏԻՆԱՐ	Յ. ՏԻՆԱՐ
1. — Նորագութիւններ		113
2. — Դասագիրքերու վճարում		288
3. — Ինքնաշարժի ծախս՝ Պէնզին	185	
Արձանագրութիւն	63	
Երկու վարիչներու ամսականներ	319	567
4. — Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեանէն՝ Դրադարանի	74	
Թմորատիպ մեքենայի	45	
Մանկ. նիւթեղէններու	38	157
5. — Վառարաններու, սոլարի, հանգէսի հագուստներու, քննութեանց թուղթերու, ևն.		78
6. — Զանազան մանր ծախսեր (Զուր, հեռաձայն, տպագրութիւն)		96
7. — Ուսուցչաց և պաշտօնէից ամսական (մօտ)	225	1990
8. — Ամսուուն 3 ամսականներ և ծախսեր		800
		Ընդհ. գումար՝ Թ. Տ. 4089

Իւզպաշեան - Կիւլպէնկեան Վարժարանի նիւթական վիճակը յստակօրէն երեւան կու գայ վերը կարգացուած հաշուեկշիռէն: Ճիշդ է որ շատ քիչ դպրոցներ նիւթապէս ինքնաբաւ են, բայց հաւանաբար քիչ դպրոց կայ մեր վարժարանին պէս՝ որուն պիւտճէին 78 առ հարիւրը օգնութիւն է, և որուն միայն հարիւրին 28ը կը գոյացուի գաղութէն: Վրաստան եւ մեր Ամմանի գաղութը կրնայ և պէտք է հայթայթէ դպրոցի ծախսին գոնէ հարիւրին 35ը: Թոշակները թէև ցած են (5-12 ոսկի տարեկան), սակայն կարելի չէ վանոնք բարձրացնել: Խնողաց մեծամասնութիւնը արհեստաւոր են և ունինք 23 ծնողք որ երեք և աւելի դաւակ ունին դպրոցէս ներս: Այս նիւթապէս անապահով տարրն է որ կը վճարէ գաղութէս գոյացած հարիւրէն 28ին 25ը: Տակաւին, անոնք կը վճարեն ինքնաշարժի, համազգեստի, գիրքերու ծախսերը, ու կը գնեն հանդէսներու տոմսերուն և օրացոյցներուն մեծամասնութիւնը:

Իսկ գաղութիս առաւելարար բարեկեցիկ ընտանիքները կը գոհանան տարեկան 1-2 տոմսակ գնելով, փաստը՝ որ հրապարակային երկու ձեռնարկներէն գոյացած է միայն 105 Բ. Տիւնար, այսինքն՝ դպրոցին ծախսին հարիւրէն 3ը:

Տարիներով տառապեցանք հին դպրոցին էէնքին մէջ, բայց հիմա որ ունինք ամենագեղեցիկ դպրոցներէն մէկը, և քննադատելի երեւոյթները տակաւ կը շտկուին, բոլորս ալ պարտինք զօրավիգ կանգնել Ս. Վարժարանին՝ թէ՛ բարոյապէս և թէ՛ մանաւանդ նիւթապէս օգնելով անոր:

Պաշտօնիս բերումով կ'ուզեմ կոչ ուղղել Ամմանի ազգայիններուն: Նախ, ջրկեցէ՛ք ձեր դաւակները Ս. Վարժարան ու վստահեցէ՛ք որ ապագային անոնցմով պիտի կարենաք հպարտանալ թէ՛ որպէս մարդ, թէ՛ որպէս Հայ և թէ որպէս դաւակ: Յետոյ, օգնե-

ցէ՛ք դպրոցին՝ նուիրատուութիւններ ընելով և սաներ պահելով, որովհետեւ այն տղան որ կը դաստիարակուի Հայ դպրոցէն ներս, այն տղան որ մանկապարտէզի սեղաններէն կը սորվի Հայերէն ազօթել, այդ տղան շահ մըն է մեր փոքր ազգին, կորուստէ փրկուած բեկոր մը, ապագայի մեր միակ յոյսը: Գուրգուրացէ՛ք ձեր Ս. Վարժարանին վրայ ու օգնեցէ՛ք անոր, որովհետեւ ճշմարիտ է այն խօսքը՝ թէ մանուկ մը կրթելը ազգ մը կրթել է:

Վերջացնելէ առաջ, շնորհակալութեան պարտք մը ունինք մեր բարեխնամ կառավարութեան, որ իր թոյլատու և հանդուրժող կեցուածքով կարելի կը դարձնէ որ ստեղծուի ազգային միջնոցատ Հայ դպրոցէն ներս:

Նաև շնորհակալ ենք Հ. Բ. Բ. Միութեան, որուն տարեկան օգնութիւնը դպրոցիս պիւտճէին հարիւրէն 11ին կը հասնի: Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան ալ շնորհակալ ենք իր տարեկան կրթաթոշակներուն (պիւտճէին հարիւրէն 6) և մանաւանդ այս տարուան յաւելեալ օգնութեան համար:

Վերջապէս, մեր խորագրած շնորհակալութիւնները կը յայտնենք Երուսաղէմի Պատրիարքարանին, որ կանգնեց այս գեղեցիկ Վարժարանը, գնեց դպրոցին ինքնաշարժը և կը հոգայ պիւտճէին մեծագոյն մասը՝ կէսէն աւելին (հարիւրէն 52):

Մասնաւորաբար երախտապարտ ենք Զեզի, Սրբազան Պատրիարք Հայր, որ Հովուապետի հոգածութեամբ, մտաւորականի հասկացողութեամբ և ուսցչապետի հմտութեամբ նախաձեռնարկ եղաք Վարժարանիս բարեզարդման գործին և թէ՛ բարոյապէս և թէ՛ նիւթապէս զօրավիգ կանգնեցաք նոր Տնօրէնութեան: Շնորհակալ ենք Զեզի Ամենապատուութեան, ու կը վստահեցնենք որ մեր կարելին պիտի ընենք յաջորդ տարի ևս, որպէսզի Ս. Վարժարան - Կիւլպէնկեան Վարժարանը արձանագրէ նորանոր յաջողութիւններ:

Մատչելով ի համբոյր Սրբազնութեանդ Աջոյն

ԱՆԱՀԻՏ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

Տնօրէնուհի

Հ. Բ. Բ. Միութեան Վահրամ Իւզպաշեան Նախակրթարանի և Գալուստ Կիւլպէնկեան Մանկապարտէզի

Ամման, 1 Յուլիս 1964

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ

1963 ՄԱՅԻՍ — ԱՊՐԻԼ 1964 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ

Ա) Այցելութիւններ. — 1963 Հոկտեմբերը պատմական թուական մը եղաւ Ս. Երուսաղէմի համար. արդարեւ՝ Ն. Ս. Ս. Ս. Վազգէն Ա. Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց ուխտի եկաւ Ս. Երկիր և Սաղիմահայութիւնը բախտը ունեցաւ վայելելու Վեհին օրհնարեր ու շնորհարեր ներկայութիւնը: Նախապէս եղած կարգադրութեան մը համաձայն Հոկտեմբեր 21-ին, Վեհը իր չքախումբով, ընկերակցութեամբ Ամենապատիւ Ս. Պատրիարք Հօր, եպիսկոպոսներու, վարչապետներու և թղթակիցներու, այցելեց Մատենադարան և աղանատես եղաւ տարուած աշխատանքին, գիրքերու և թերթերու զասաւորման սիստեմին և ըրաւ կարգ մը արժեքաւոր նոր հրատարակութիւններու նուիրատուութիւններ: Այցելուներու Տոմարին մէջ իր ստորագրութիւնը դնելէ ետք մեկնեցաւ Ն. Վեհափառութիւնը գոհ սրտով և լաւ տրամադրութեամբ:

Մատենադարանս այցելեցին նաև Հ. Բ. Բ. Միտիթեան Մեծայարգ նախագահ Տիար Ալեքս Մանուկեան և իր Ազնիւ Տիկինը, ինչպէս նաև Տիար Հ. Պըրթ, Տիար Ճօն Քիւրքճեան, Տիկին Մ. Յովսէփեան, Տէր և Տիկին Յ. Թապիպեան, Տիար Ս. Սրապեան, Տիար Գ. Պոտիկեան, Տէր և Տիկին Մ. Արգարեան, Տիար Վ. Բաբէլեան և այլ հիւրեր:

Վեհափառ Հայրապետի շքախումբին մաս կը կազմէր նաև հրատարակեալ Միջայէլ Մազմանեան, որ զասախօսութեանց շարք մը տուաւ Մատենադարանի սրահին մէջ, 19, 20 և 24 Հոկտեմբերին, նախ ունենալով ա) Լեոնարդօ դա Վիլլի Հայաստանի մէջ, բ) Աղքատիքի նախապետները և գ) Տղաք նախապետ: Դասախօսութիւններուն ներկայ եղան եկեղեցական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ և ընտրանի զասակարգ մը Սաղիմահայ և արտասահմանէն Երուսաղէմ ժամանած անձերու, որոնք բոլորն ալ հիացումով և մեծ յափշտակութեամբ ունկընդրեցին տաղանդաւոր հրատարակտին շինիչ, կուռ և օգտակար բացատրութիւնները:

1964 Փետրուար 27-ին Մատենադարան այցելեցին նաև Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան Վսեմ. Նախագահ Տոքթ. Բէրտիկասն իր ազնիւ Տիկինոջ հետ, ինչպէս նաև Հիմնարկի Հայկական Բաժնի Վարիչ - Տնօրէն Տիար Ռոպէր Կիւլպէնկեան և իր Տիկինը, որոնք մանրամասնօրէն հետաքրքրուեցան Մատենադարանի արձանագրած յաջողութիւններով և կատարած նորանոր նուաճումներով:

Բ) Գիրքերու նուիրատուութիւններ. — Սոյն տարեշրջանին նուիրուած գիրքերու ընդհանուր գումարն էր 504, ստացուած զանազան հեղինակներէ, գրադասառներէ կամ գրատուներէ և այլ հաստատութիւններէ, որոնց համար առանձին շնորհակալական բացիկներ զրկուած են. կանոնաւոր կերպով Սիոնի կողքին վրայ կ'արձանագրուին նուիրատուներուն անունները: Անգամ մը ևս կը յայտնենք Տեսչութեան խորին շնորհակալութիւնները բոլոր ազնիւ նուիրատուներուն:

Գ) Ստացուած քերքեր և պարբերականներ. — Մատենադարանս այս տարի կը ստանար աւելի քան 260 տեսակ թերթ, հանդէս, պարբերականներ և այլն, որոնք կը զրկուէին Սիոնի հետ փոխանակելով, կամ ձրիաբար տրամադրուելով թերթերու խմբագրութեանց կողմէ: Հոս ևս կը յայտնենք մեր շնորհակալութիւնները նուէր ստացուած թերթերու խմբագրութեանց:

Դ) Ելիմասկան. — Մատենադարանի 1963 - 64 Տարեշրջանի ելիմատական յիշակը հետեւեալն է. —

Յ. Տ. ՖԻԼՍ

ա) Նոր գիրքերու գնում և տեղական արարերէն թերթերու բաժնեգին	56.490
բ) Փոխանակութեամբ ստացուած գիրքեր	31.430
գ) Մանր ծախք, գրողմաթուղթ, նորոգութիւնք, և այլն	149.370
դ) Թերթերու և գիրքերու կազմողէք	120.000
ե) Սիոնի հետ փոխանակուած թերթերու համար (վճարուած Սիոնին)	100.000
զ) Ամսակաւք	180.000

Ընդհ. գումար՝ Թ. Տիւնար 136.890

ՍԱՀԱԿ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆ

Քարտուղար

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՔ - ԲԵՄԱԿԱՆՔ

● Կիր. 7 Յունիս. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ: Ժամարարն էր Հոգւ. Տ. Տաթև Արղ. Ղարիպեան:

● Դչ. 10 Յունիս. — Վաղուան Համբարձման տօնին առթիւ, կէսօրէ ետք ժամը 2ին, Հոգւ. Տ. Յակոբ Վրդ. Վարդանեանի գլխաւորութեամբ, Միաբան Հայրեր ինքնաշարժերով մեկնեցան Զինեանց լեռ, ուր Համբարձման Սրբաւորեղևոյն ուխտէն ետք, մեր վրանամատարան մէջ պաշտուեցան երեկոյեան ժամերգութիւնն ու Համբարձման մեծահանգէս նախատօնակր: Գիշերասկիզբին կատարուեցան «Եկեցէ՛ի եւ Հսկման կարգեր ու ապա առաւօտեան ժամերգութիւն: Արարողութիւնները աւարտեցան գիշերուան ժամը 10ին:

● Եչ. 11 Յունիս. — ՀԱՄԲԱՐԶՈՒՄԸ ՏԵՍԱՌԸ: Առաւօտեան ժամը 7ին, Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպս. գլխաւորութեամբ, ամբողջ Միաբանութիւնը ինքնաշարժերով մեկնեցաւ Զինեանց լեռ ու քիչ ետք «Հրաշափառ»-ով մուտք գործեց Համբարձման Սրբաւորեղևին, ուր մեր վրանամատարան մէջ օրուան տօնգիտաւոր Ս. Պատարագը մատուցեց եւ Համբարձման խորհուրդին շուրջ քարոզեց Գերշ. Լուսարարապետ Սրբազանը, յայտնելով թէ բարձունքները յատկանշական դեր ունեցած են Քրիստոսի երկրաւոր կեանքին եւ քրիստոնէական կրօնի պատմութեան մէջ: Ս. Պատարագի ընթացքին կատարուեցան Հայրապետական Մաղթանք՝ Մայր Աթոռ Սիսեւ Ս. Էջմիածին փոխադրութեան տարեգարման առթիւ, նախագահութեամբ Գերշ. Տ. Սուրէն Արքեպս. իսկ Ս. Պատարագէն ետք Գերշ. Պատարագի Սրբազանը նախագահեց Սրբավայրին առջև կատարուած «Անդաստան»ին:

— Կէսօրէ ետք եւս, Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցաւ «Անդաստան»: Հանգիստապետն էր Գերշ. Տ. Նորայր Եպս.:

● Եր. 13 Յունիս. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Համբարձում վերամատարան մէջ: Ժամարարն էր Արթ. Տ. Կարապետ Քնյ. Անդրէասեան:

— Բ. Ծաղկազարդի նախատօնակին ի Ս. Հրեշտակապետ նախագահեց Գերշ. Տ. Սուրէն Արքեպս.:

● Կիր. 14 Յունիս. — Երկրորդ Ծաղկազարդ: Առաւօտեան ժամերգութիւնը պաշտուեցաւ եւ Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Հրեշտակապետ: Ժամարարն էր Հոգւ. Տ. Յովսէփ Վրդ. Մամուր:

● Եր. 20 Յունիս. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Առաքելոց վերամատարան մէջ: Ժամարարն էր Հոգւ. Տ. Արշակ Արղ. Խաչատուրեան:

— Կէսօրէ ետք, Մայր Տաճարին մէջ պաշտուեցաւ Հոգեգալստեան մեծահանգէս նախատօնակր, նախագահութեամբ Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպս.:

— Երեկոյեան, Մայր Տաճարին մէջ պաշտուեցան «Եկեցէ՛ի եւ Հսկման կարգեր»: Հանգիստապետն էր Գերշ. Տ. Նորայր Եպս.:

● Կիր. 21 Յունիս. — ՀՈԳԵՎԱԼՈՒՍ (ՊԵՆՏԵԿՈՍՏԷ) եւ Բարեկենդան եղիական պահոց: Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ օրուան հանգիսաւոր Ս. Պատարագը մատուցեց եւ օրուան տօնին շուրջ քարոզեց Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպս.: Քարոզը եւ Ս. Պատարագէն մաս մը ձայնավարուեցան Յորդանանի ռատիօկայանէն: Ս. Պատարագի ընթացքին կարգաւորուեցաւ երեք մասերէ բաղկացած Ոսկերեքանի Հոգեգալստեան ներքողը, իսկ Ս. Պատարագէն ետք կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն՝ Ս. Աթոռոյ հանգուցեալ պատրիարքաց հոգեներուն համար:

— Կէսօրէ ետք, Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցաւ «Անդաստան»: Հանգիստապետն էր Գերշ. Տ. Նորայր Եպս.:

● Եր. 27 Յունիս. — Է. օր Հոգւ. Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայրավանքի տանիքին արեւելակողմը գտնուող Ս. Հոգիի մատրան մէջ: Ժամարարն էր Հոգւ. Տ. Վաչէ Արղ. Իգնատիոսեան:

● Կիր. 28 Յունիս. — Սկիզբն Յարութեան Կիւրակէից եւ յիսուակ եղիայի մարգարէին: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ: Ժամարարն էր Հոգւ. Տ. Տաթև Արղ. Ղարիպեան:

— Ս. Հոգիւնիմանց նախատօնակին ի Ս. Հրեշտակապետ նախագահեց Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպս.:

● Բչ. 29 Յունիս. — Ս. Կուսմանցն Հովսէփիմանց: Առաւօտեան ժամերգութիւնը պաշտուեցաւ ի Ս. Հրեշտակապետ, իսկ Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ եկեղեցւոյ աւանդատան՝ Ս. Հովսէփիմէի մատրան մէջ: Ժամարարն էր Հոգւ. Տ. Կոմիտաս Արղ. Պատուէրեան:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆՔ

● Եր. 6 Յունիս. — Առաւօտուն, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը մեկնեցաւ Պէյրութ:

— Կէսօրէ ետք, Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպս., Միաբան Հայրերու ընկերակցութեամբ, բացումը կատարեց Ս. Թարգմանչաց երկրորդական վարժարանի տարեկան «Պաշար»ին:

● ԴՆ. 9 Յունիս. — Սպանական ընդհ. Հիւպատոս Պր. Գարլոս Տը Սրէզէի մեկնումին առիթով, իրենց Հիւպատոսարանին մէջ տրուած ողջերթի երեկոյթին ներկայ եղաւ Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպս., ընկերակցութեամբ Տիար Կարպիս Հինգլեանի:

● Եր. 13 Յունիս. — Առաւօտուն, ժառնգ. վարժարանի և ընծայարանի Տեսուչ Հոգշ. Տ. Յակոբ Վրդ. վարդանեան մեկնեցաւ Հալէպ. յառաջիկայ զարոյցական տարեշրջանին համար ժառանգաւոր սաներ արձանագրելու պաշտօնով:

— Կէսօրէ ետք, Բրիտանական ընդհ. Հիւպատոսարանին մէջ, Անգլիոյ Ն. Վ. Էլիզապէթ Բ. թագուհիի ծննդեան տարեդարձին առիթով տրուած ընդունելութեան ներկայ գտնուեցաւ Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպս., ընկերակցութեամբ Հոգշ. Տ. Գէորգ Վրդ. Նաչարեանի և Տիար Կարպիս Հինգլեանի:

● ԴՆ. 24 Յունիս. — Եւրոպացւոց Ս. Յովհաննէս Մկրտչի ծննդեան տօնին առիթով,

Սէյնթ Ճօնզ Ակնարուժարանին մէջ տրուած թէյ յասեղանին ներկայ գտնուեցան Աւագ Թարգ. Ման Հոգշ. Տ. Գէորգ Վրդ. և Տիար Կարպիս Հինգլեանի:

● ԵՆ. 25 Յունիս. — Ղպտոց Եպիսկոպոսարանի վարժարանաց շրջանաւարտներու վկայականի քաշխման հանգէսին Պատրիարքարանին կողմէ ներկայ գտնուեցաւ Հոգշ. Տ. Յովսէփ Վրդ. Մամուր:

● Կիր. 28 Յունիս. — Կէսօրէ ետք ժամը 5:30-ին, Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպս., ընկերակցութեամբ Աւագ Թարգ. Ման Հոգշ. Տ. Գէորգ Վրդ. և Տիար Կարպիս Հինգլեանի, ներկայ գտնուեցաւ Լատինաց Պատրիարքարանի եկեղեցւոյ մէջ, Ն. Ս. Պօղոս Զ. Պապի Գահակալութեան առաջին տարեդարձին առիթով, Լատինաց Պատրիարքին կողմէ մատուցուած Ս. Պատարագին և անոր յաջորդող Գոհարանական Մաղթանքին, որմէ ետք շնորհաւորեց Լատինաց Ս. Պատրիարքն ու Պապական Նուիրակը այս ուրախ առիթով:

«ՍԻՈՆ»Ի ԽՄԲԱԿԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԿԱՐԱՆԸ ՇՆՈՐՀԱԿԱՆՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՅԱԾ ԵՆ ՀԵՏԵՒԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Նոր Գարոզ (Բ. Տպագրութիւն) - Բէնրաֆֆի: Նուէր Հայկ Արամ Գալինճեանէ: Պէյրուս, 1964, էջ 54:

Հարս ու Կեսուր - 3 Արար: Յայտագիր: Պէյրուսի հայ Բուլխակաճներու Թաւերախումբ: 20 Մարտ 1964: Հեղինակ Գրիմ Սիմոն: Նուէր Դուրիթ Յ. Էլէրէկլեանէ: Մեկնութիւն երգ երգոց Սուլումնի - Գրիգոր Նարեկացի: Հրատ. և Նուէր Հայ Եկեղեցւոյ Եղբայրակցութեան, Պէյրուս, 1963, էջ 148:

Յորիլեան Գեր. Մանուէլ Մ. Վրդ. Բոլսեանի - Քահանայական Զեռնագրութեան և Ժողովրդապետական Գործունէութեան 25ամեակի առթիւ: Թէհրան, 1963, էջ 15: Նուէր Յորիլեան:

Քալուս Մեծաւունի Պատմութիւնը (Աւանդալէպ) - Թրգմ. Կ. Տօնիկեան (Նուիրաւոս): Հրատ. և Տպարան Կ. Տօնիկեան և Որդիք Դրատան, Պէյրուս, 1964, էջ 37:

Պաօշիւր Մշակութային Թաւերախումբի Միութեան Փոքր Թաւերախումբին մասին: Իսթանպուլ, Նուէր «Բուլխ»էն, 1964, էջ 26: [1964, էջ 146:

Գուրգեն Մանուի վաթսուհի Հանգրուանին - Գրիգոր Շահինեան (Նւրա): Պէյրուս, Բաւեկիւր Հայրէջիւն - Հ. Աւետիք Թաւաթիւնեան (Նւրա): Վենետիկ. Ս. Ղազար, 1963, էջ 118:

تصدرها - بطريقه الارمن الارثوذكس المذبح والمحرر المؤول - صاحب النافه رئيس الاساقفه هايكازون أبراهيميان
يوليو ١٩٦٤
طبع في مطبعة دير الارمن - القدس
العدد ٧

Proprietor - His Beatitude the Armenian Patriarch of Jerusalem, Armenian Patriarchate, Jerusalem.
Editor - Archbishop Haigazoun Abrahamian, Armenian Convent, Jerusalem.
Printed by the Armenian Convent Printing Press, Jerusalem.

Ա. Ջ. Գ.

Մեր յարգելի բաժանորդներէն, աշխատակիցներէն, ու գործակալներէն կը խնդրուի «Սիոն»ի վերաբերեալ ամէն թղթակցութիւն եւ առաջում կատարել Պր. Արայ Գալայնեանի անուան, հետեւեալ հասցէով. —

Redaction "SION"

P. O. Box 4001

Jerusalem

Jordan

ԱՅՔԱՅԻՆ նուէր ստացանք հետեւեալները (Երևանի Հրատարակչութիւն). —

- ա) Շիրակ (Գիրք Առաջին) — Աղաւնի: 1963, էջ 514: [1963, էջ 399:
 - բ) Սովորական Պատմութիւն (Վէպ) — Ի. Ա. Գոնչարով: Թրգմ. Ա. Վարդապետեան: 1963, էջ 254:
 - գ) Ոսկե Մարգր — Կ. Պատուստովսկի: Թրգմ. Ա. Տէր-Գրիգորեան: 1963, էջ 254:
 - դ) Երկերի ժողովածու (Հատոր Հինգերորդ) — Պերճ Պոստեան: 1963, էջ 442:
 - ե) Սայաթ-Նովան Ըստ Վրացական Աղբիւրների (Բանասիրական պրպտումներ և նիւթեր) — Պ. Մ. Մուրադեան: 1963, էջ 119:
 - զ) Մարգր Ափի Մեջ (Քերթնածներ) — Պարոյր Սեւակ: 1963, էջ 332:
 - է) Արեւմտահայ Աշխարհագրի Առաջացումը — Տ. Ս. Շահբազեան: 1963, էջ 209:
 - ը) Հայոց Գիրք (Գեղարուեստական Տառածներ) — Կարօ Տիրատուրեան: 1963, էջ 147:
- Պր. Աւետիս Ներսէսեան, Պէյրութէն, կը նուիրէ 101 կտոր գիրք, որոնցմէ 90 հատը հայերէն լեզուով են (72ը Հայաստանեան Հրատարակչութիւններ), իսկ մնացեալ 11ը Անգլերէնով, իորին շնորհակալութիւններ նուիրատուին:

(Վերջ 1963 - 1964 Ցարեշրջանին ստացուած գիրքերու)

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ ԵՆ՝

ՍԻՈՆ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ԱԻԵՏԱՐԱՆԻ ՊԱՏԳԱՄՆԵՐ

Բ. Տպագրութիւն

ՏՈՔԹ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՔԷՔԼԻԿԵԱՆԻ

Քննադատական վերնադմներ՝

Շիրվանզաէի,

Զօհրապի,

Զարդարեանի,

Ահարոնեանի,

Իսահակեանի եւ այլոց մասին:

Գործին մեծ մասը նուիրուած է Եղիշէ Զարեանի:

Կը պարունակէ նաեւ իր գրական եւ ուսումնասիրական
յօդուածները:

ՆԱԲԵԿ

(ԳՐԱԲԱՐ)

Դ. Տպագրութիւն